

Figuri biblice

PATRIARHUL AVRAHAM

de şef rabin dr. MOSES ROSEN

LILIE: Patriarhul Avraham

Au trecut zece generații de la popon. Descendenții lui Noah, urmașii celor trei fii ai săi, ŞEM, HAM și IAFET, uită că aparțin aceleiași familii. Semnii, hamii și iafetii ar putea să închine în mod armonios, așa cum i-a sfătuit părințele lor, însușirile ce-i caracterizează pe fiecare în parte. Ei se împart însă în seminții diferite, graiul lor nu mai e același, nu găsesc un limbaj comun spre a clădi laolaltă. E generația turnului Babel. Bariere artificiale din ce în ce mai puternice se ridică între dinții, pentru că n-au conștiința unității lor de deșin.

E oare condamnată specia umană? Nu se găsește într-însa nici un fel de resurse care s-o reabiliteze de la dezastrul moral spre care alunecă din nou?

Avraham e omul menit să spulbere această repetată compromitere a umanității. El se înalță deasupra mediului ce-l înconjoară, ca un uriaș al spiritului. Cu energie și înțelepciune, el sfiește valul prejudecăților și idolatriei în care a fost crescut. Mintea lui își pune mereu întrebări asupra fenomenelor și cauzelor lor, croidin și astfel drum pînă la acea cauză a cauzelor, care este Creatorul. Avraham descoperă pe unicul Dumnezeu și își dă astfel seama că sintem cu toții fiii aceluiași Părinte Ceresc. E singur la început, dar aceasta nu constituie pentru dînsul o piedică. El se numește „iuri” e primul om care capătă numele de evreu pentru că „chiar dacă toată lumea s-ar situa într-o parte, iar dînsul în cealaltă, el nu-și abandonează convingerea”. E convingerea înfrățirii între oameni, a lui מילת חסדים la egalității sociale. Deosebirea între el și Noah e tocmai în faptul că primordiala sa grijă nu e propria-i persoană, ci לוא הוּא הוּא אֱלֹהִים și aceea a propovăduirii cit mai largi a acestor idei ale binelui și dreptății, în mijlocul unei omeniri răvășite de cele mai animalice instincte.

„Părintele sumedeniei popoarelor” îmbrățișează cu aceeași dragoste pe toți cei ce se află în suferință fizică sau morală. În vremea lui izbucnește primul război între regii diverselor neamuri. Se jefuiesc unii pe ceilalți și singele robilor curge spre îmbogățirea lor. Avraham pune capăt acestei încălelări și îi aduce pe toți în מלכות השלום „valea egalității”. Midrașul ne povestește că pe cînd regii zvrileau într-insul săgeți, el le răspundea aruncînd spre ei bulgări de făină. El îi chemă astfel la o altfel de întrecere decît aceea a aruncînd care răpun vieți în mod inutil. Dacă e vorba de întrecere, glăsuiește Avraham, să ne întrecem în felul cum îngrășăm glia aceasta care așteaptă munca noastră spre a fi din ce în ce mai binecuvîntată.

Avraham refuză orice pradă de război. El vrea să-și păstreze, mai departe, liniile curate: לא חמר : אני העשיתי את אברהם

„Nimeni să nu poată spune: eu îl-am îmbogățit pe Avraham” (Geneza 14, 23).

„Pe itinerarul său, Avraham își plătea mereu datoritiile către societate, al cărei debitor permanent se consi-dera”. Cit de revelatoare sint, în această privință, cuvintele lui Ben Zoma din Tractatul Berahot 58... כמה יגיעות „Cîte strădanii

a depus primul om spre a minca prima bucată de piine! A arat, a semănat, a treerat, a măcinat, a irămîntat, a copt... Și eu mă scol dimineața și mîninc piinea gata făcută, fără nici un fel de osteneală”. Conștiința că face bun ce-l consumăm la ospățul vieții e rezultatul muncii altor oameni, e frămîntat cu sudoarea frunții semenilor noștri, ne dă sentimentul că sintem mereu datornici societății, ne dă conștiința solidarității umane. Avraham stătea מרחם ומחנך în ușa cortului său spre a zări trecători flămînzi care au nevoie de adăpost și de hrană. El alerga în calea lor spre a-i chema să le plătească o datorie, el cel sătul — celui ce avea același drept ca și dînsul de a-și astîmpăra foamea. Astfel începea el raporturile cu oamenii pe care voia să-i aducă מרחם ומחנך sub aripile ocrotitoare ale Divinității. Nu prin predici teoretice, nu prin fraze cu nimic grăitoare, ci prin fapte. Numai după ce drumeții și-au potolit foamea și voiau să-i mulțumească, el spunea, cu cuvinte simple, cea mai convingătoare chemare la credința mono-teistă: „Mie vreți să-mi mulțumiți? Nu Mulțumiți Aceluia din a cărui hrană am mîncat cu toții” ברוך שאלנו משלו.

Misionarismul lui Avraham n-a căzut însă în mrejele intoleranței. Bunătatea și blindețea sa se resfring nu numai asupra acelor pe care a izbutit să-i convingă de dreptatea idealului său. În vecinătatea lui se ridică semeală și nelegiuirea, cetatea Sodomei, cea plină de păcate. Acolo cel ce îndrăznește să ia apărarea unui sărac e prigonit la fel cu acesta. Acolo, o concepție diametral opusă celei avrahamice e ridicată la rangul unui „mod de viață” iar cel ce culează să se revolte împotriva legiferării opriării celor ce trudes, cade victimă cumplitei tiranii. Acolo vaietele chinuților, gemelele robilor, se înalță către cer iar dreptatea iminentă urmează a abate pedeapsa cuvenită asupra cetății blestamate. Avraham încearcă însă să salveze viețile sodomitilor. Telul său a rămas de atunci caracteristic nouă: יתמו חתאים ולא חתאים „păcatele să fie exterminate, iar nu păcătoșii”. (Tractat Berahot 10). El imploră clementa cerească spre a evita o catastrofă colectivă, căci într-un asemenea caz soarta celui drept e la fel cu aceea a nelegiuitorului.

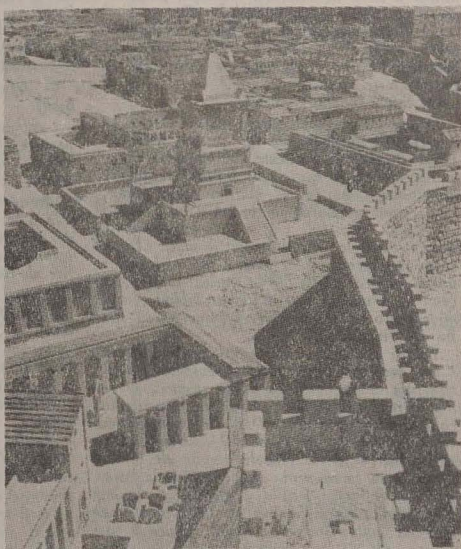
Indurător și blînd față de alții, Avraham nu cruță nici un sacrificiu, nu se oprește în fața nici unei suferințe, cînd e vorba de a da urmare cuvîntului divin. Prin עשרה נסיונות zece încercări a trecut dînsul spre a dovedi statornicia credinței sale.

„Și Dumnezeu îl-a încercat pe Avraham”. Cuvîntul נסיון a încerca are aceeași origine cu נשא a înălța. Marele rabin Samson Rafael Hirsch comentează această familie de cuvinte în

(Continuare în pag. V-a)

Așa arăta o piață din Ierusalimul antic

(reconstituire)

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 28 octombrie a.c. s-au întors în țară, după călătoria făcută în Danemarca și Franța, Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen.

La Copenhaga, Eminența Sa a luat parte la sesiunea Consiliului european al comunităților evreiești iar la Paris a participat la ședința consiliului de conducere al Congresului Mondial Evreiesc.

La aeroportul internațional Otopeni au venit în întîmpinare d-nii: Emil

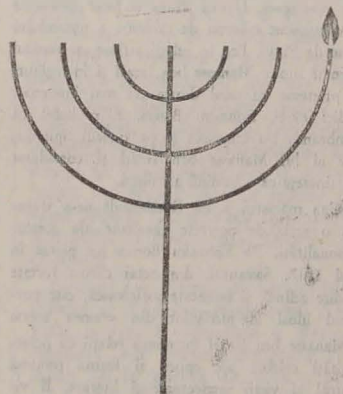
Sechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice; Daniel Segal, președintele Comunității Evreiești Mozaice din București; Martin Băluș, vice-președinte; M. Herșcovici, președintele secției de asistență; prim-rabin I. M. Marilus, președinte de temple și sinagogi, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

„ÎN LUMINA TOREI”

Apariția — în condiții de remarcabilă simnă grafică — a volumului „În lumina Torei” de Șef-rabin dr. Moses Rosen, imbice clitorul la multiple meditații, prima asupra căreia stăruie fiind, incontestabil, condițiile de generoasă libertate a gândirii religioase pe care România socialistă le asigură tuturor celor care cred, tuturor celor care își fac din credință un rezazim al spiritului, așadar și credincioșilor cultului mozaic. Pentru cei care cunosc din revista noastră — dar nu numai — multilaterală activitate a Eminenței Sale — printr-o care și intensă sa prezență publicistică, volumul nu constituie altă o surpriză cit mai curînd posibilitatea de a intra — dintr-o dată masiv și definitiv — în contact cu producția scriitoricească a domniei sale, producție care se îndreaptă în direcții dintre cele mai diferite.

De la transcrierea predicilor rostite de pe amvon (și în care se resimte o înaltă școală de retorică) pînă la articolele cu caracter religios, legate de momentele de sărbătoare ale evreilor, publicate în „Revista cultului mozaic”; de la luările de atitudine, pe plan național și internațional, în diverse foruri ale opiniei publice, în problemele arzătoare ale luptei pentru pace, pînă la evocarea unor figuri legate de istoria obștei noastre, de la articolele privind viața comunității evreiești din România pînă la interviurile acordate unor publicații și posturi de radio străine; de la creionarea unor figuri biblice și comentarea unor versete sfinte pînă la a cel patetic capitol intitulat „Tine minte” — în care Șef-rabinul apare în ipostaza de memorie vie a obștei, volumul „În lumina Torei” reflectă nu numai personalitatea autorului, ci — așa zice eu — și conștiința obștei pe care o reprezintă, conștiința sa socială și religioasă. Și rotodată marea ei pasiune pentru învățătura pentru Carie, pentru luminile Torei. Există în prima parte a volumului (intitulată „Și să te

SEF RABIN
D. MOSES ROSEN

IN
LUMINA
TOREI

bucuri cu sărbătorile tale”) un articol închinat, împreună cu un gînd pios, unei figuri modeste, reb Leibale, un bătrîn tapiter care avea — în mărimea sa existență — un singur moment de înaltare, de transfigurare: atunci cînd, în ajunul ultimei zile de sărbătoare din luna Tișri, ușile lazii sfinte se deschideau și reb Leibale devine un braț sulul sfînt cu care urma să facă ocolul sinagogii. „Omul cu cartea în brațe” devine un simbol în scrierea amintită, simbol pe care autorul îl comentează cu patos: „Așa sintem cu toții, fii ai Torei. Așa s-a concretizat întreaga noastră ființă. Oamenii cu cartea în brațe... Pentru dînsa am suferit doar atît de cîmplit. Spre a-i asculta poroaza, ne-am supus altor privațiuni; spre a-i implini idealul am străbăut doar altele cîi presărate cu spini. Ni-i mai scumpă decît nestematele pentru că ea ne-a apărut de primejdii, ea ne-a îndreptat șira spinării, ori de cîte ori hula și ocara căutau să ne copleșească”.

Volumul „În lumina Torei” este deci, în primul rînd un omagiu adus cărții, Torei. Un omagiu scris cu fruntea sus, cu o seninătate și o convingere lăuntrică pe care numai un context de libertate socială le pot determina și asigura, și pe care Șef-rabinul dr. Moses Rosen le exprimă în numele obștei pe care o păstorește. Puține sint argumentele care pot egala în putere de convingere acea evocare făcută doctorului Petru Groza — unde se amintește de masa prietenească oferită, în locuința sa, de marele om de stat în cinstea conducătorilor spirituali ai cultului mozaic, masă pregătită în cele mai stricte condiții rituale. „Numai în condițiile unei orînduiri bazate pe respectul libertății de conștiință sint posibile astfel de momente” — comentează autorul. Aceași idee se regăsește și în articolul închinat sărbătorii numărului 100 al „Revistei cultului mozaic”, unde se exprimă din nou scopurile, programul publicației, făcîndu-se un bilanț al activității ei: „revista noastră înfățișează năzuințele co-

IOSIF MARCU

(Continuare în pag. II-a)

Figuri biblice în opera lui Rembrandt

Timp de 17 ani Rembrandt a trăit cea mai fericită epocă a vieții sale schimbătoare în mijlocul cartierului evreiesc din Amsterdam, denumit de olandezi Joodenbree-strat. Părăsind ca pictor tânăr orașul său natal Leyde din Olanda meridională și stabilindu-se la Amsterdam în 1631, el a început să-și facă studiile în străzile din „Noul Ierusalim”, animate de o viață și o activitate, unice în felul lor.

Aceste tipuri de caracter care din patria lor spaniolă și portugheză transplantasera o bucată din viața orientală în orașul comercial nordic, făcând să renască tablouri din Biblie, prin moravurile obiceiurile și viața lor religioasă, au atras în mod deosebit pe Rembrandt.

Cartierul evreiesc din Amsterdam nu era un ghetto închis cu porți și cu zăvoare. Era o lume bogată și unică în felul ei, în care pulsa în plin o viață intelectuală și comercială. Comerțul și industria înflorau. Instituțiile de binefacere, școlile, marile sinagogi somptuoase, casele comerciale mărețe și locuințele luxos așezate, aparținând unor savanți și mecenazi ai artei cu renume, dădeau dovadă de buna stare a evreimii care, începând din anul 1593 își întemeiasă în orașul Amsterdam un cămin nou.

Rembrandt locuia în vecinătatea reprezentanților notabili ai evreilor refugiați din Spania, Rodrigues, Daniel Pinto și Josef Belmonte și a cunoscut colecția de tablouri a notabilului Mose de Pinto. Era în relații strînse cu vestitul rabin și istoric Manasse ben Israel și în legătură de prietenie cu unul dintre cei mai însemnați medici evrei, Ephraim Bonus. E probabil că Rembrandt l-a cunoscut și pe tânărul Spinoza, elev al lui Manasse ben Israel și considerat din tinerețe ca o lumină a științei.

Mina măiestră a lui Rembrandt ne-a transmis o serie de portrete excelente ale acestor personalități. Pe Ephraim Bonus l-a pictat în anul 1647. Savantul, din ochii căruiă lucește gândire adâncă și bunătate sufletească, este portretul ideal al medicilor din vremea aceea.

Manasse ben Israel întreține relații cu personalități celebre ale epocii și forma punctul central al vieții intelectuale și literare. El vizitau savanții cei mai proeminenți și îi omagiau bărbați ca Huot și Blondel; iar predilecțiile sale atrăgeau ascultători din toată lumea. Manasse ben Israel a fost eternizat de Rembrandt într-o gravură în aqua-forte datând din 1636. După 18 ani, marele pictor a făcut și portretul acestui bun prieten.

Mai târziu, Rembrandt a lucrat patru mici gravuri în aqua-forte pentru o operă cabalistică a savantului Manasse ben Israel apărută în 1655, în scrierea „La Piedra gloriosa della estatua de Nebucadnesar”.

Biblia i-a apărut lui Rembrandt ca o carte a unui prezent neschimbător. Picturile sale celebre, inspirate din Biblie, ca tablouri biblice, gravuri în aqua-forte și desene nenumărate dovedesc într-o măsură și mai mare, interesul lui Rembrandt pentru viața care pulsa în cartierul evreilor.

Figuri de bătrâni „demni ca niște patriarhi, cu pielea pergamentată și palidă ca alabastrul, cu barba în șuvițe albe”, vedea pe străzi și în sinagogi. Comercianți aveau îmbrăcați în costum oriental, cerșetori zdrențeroși, gospodine bătrâne de mână cu nepoții lor palizi de învătășură timpurie, îl întâlneau zilnic. Rembrandt a fixat în schițe fugitive aceste portrete de o elipă și a valorificat aceste studii în picturile sale, al căror conținut stă în legătură strânsă, cele mai adeseori, cu soarta vieții sale agitate.

O gravură în aqua-forte lucrată de Rembrandt „Abraham dezmiardă pe Isaac” sau cum este interpretată de alții: „Iacob și Beniamim” este o oglindă vie a vieții evreiești din Amsterdam: bătrînul șade în fața ușii casei sale și dezmiardă copilul care stă între genunchii săi, ținând un măr în mână. Acest tip se repetă deseori în operele lui Rembrandt. Multe portrete caracteristice de figuri de patriarhi evrei nu mai sînt cunoscute și trec sub numele generic de „rabini”.

Rembrandt: Cetșetor evreu

Mai mișcător, mai sesizant și mai important din punct de vedere artistic este tabloul lui Rembrandt din galeria din Kassel: „Binecuvîntarea celui care pleacă pentru totdeauna: „Coboară taina nopții în care se zărește o lumină din lumi necunoscute. Domnește tăcere adîncă; emoția e profundă. Se aud inimile bătînd!” Un singur gest: mîna care binecuvîntează înălțată în sfînt extaz. Pe figuri în-suflețire și solemnitate.

În ghetoul din Amsterdam, Rembrandt a găsit nu numai tipuri ci oameni, modele care i-au servit pentru opere nepieritoare a căror taină nu este culoarea, ci sufletul.

Un moment remarcabil în creația pictorială reprezintă tabloul „Haman imploră iertarea Esteri”. După cum e cunoscut, această capodoperă poate fi admirată de vizitatorii Muzeului de artă al R. S. România din București.

Tolstoi, Biblia și Talmudul

În anul 1852 Tolstoi s-a stabilit la Moscova, după cum arată criticul rus Struchol în scri-soarea către A. I. Danilovschi, păstrată în arhiva T. A. Kuzminski.

„Leo Nîcolaevič Tolstoi e în bună dispoziție. Și-a cumpărat o casă la Moscova, s-a aranjat și — după cum îmi scrie — și-a găsit liniștea. El studiază ebraica. Mă bucur foarte mult de asta; îmi era teamă să mă gîndesc la el căci trăia foarte înflăcărat și agitat”.

Într-adevăr, după marea criză morală prin care a trecut după moartea fratelui său, Tolstoi a căutat un suprem suport de întărire a conștiinței proprii, botîndu-l a abandona literatura pentru a intra în domeniul credinței, pregătindu-se să scrie o nouă evanghelie. De aceea el a aprofundat și Noul și Vechiul Testament. Dar Vechiul Testament, Tolstoi a ținut să-l cunoască în limba originală, în care scop s-a pus să învețe ebraica.

Cu cine a învățat ebraica? În această privință găsim indicii precise în interesantele memorii ale lui Tolstoi, scrise de Pavel Birnkoș și revăzute de marele scriitor. Biograful și memorialistul Birnkoș reproduce următoarele amintiri ale marelui rabin Minor, care a fost profesorul de ebraică a lui Tolstoi: „Acum cinci-șase ani — nu-mi amintesc exact — contele Tolstoi a venit la mine. El m-a rugat să-i recomand pe cineva care să-l învețe limba ebraică. Ideea de a învăța ebraica i-a venit în timpul în care a studiat Biblia. Pentru mine era o cinste deosebită și m-am oferit să-i fiu eu învățătorul.”

Tolstoi s-a pus cu mare zel pe învățătură. L-am preparat după sistemul evreilor răsăriteni, așa că nu citea ca evreii spanioli, ci ca noi, evreii ruși. Tolstoi pătrundea lucrurile în chip uimitor de repede. Dar citea numai ceea ce îi trebuia, ar ceea ce nu-l interesa evita. Am început de la primele cuvinte ale Bibliei și am ajuns, cu asemenea omisiuni, pînă la Isaia. Aici am întrerupt lecțiile. Prețurile asupra lui Mesia din ultime pagini ale acestui profeț, l-au interesat mult. Gramatica limbii ebraice a învățat-o atât cît i-a trebuit și i-a fost indispen-

În lumina Torei

(Urmare din pag. 1-a)

munităților evreiești credincioase; ea subliniază idealul păcii care s-a identificat de milenii cu însăși religia iudaică; ea îndeamnă pe coreligionarii la deotament neprecupeț pentru patria care ne-a salvat de la pierire, ne-a eliberat din iadul celor mai cumplite suferințe, ne-a redat demnitatea de cetățeni egali în drepturi și îndatoriri cu ceilalți și ai țării și ne-a creat posibilitățile unei nesingherite desfășurări a vieții noastre religioase”.

De fapt, aceste rînduri conțin, dacă vrei, însăși profesiunea de credință, substanța și sensul volumului nou apărut. Cei ce se interesează de istoria și viața obștei evreiești din România, de problematica ei actuală, vor găsi răspunsurile dorite în cartea Șel-rabinului dr. Moses Rosen urmîrind, să zicem, capitolele „Evocări”, „Un singur Janatism: adevărul” sau „Tine minte!”. Dar dincolo de valoarea sa de document, de virtuțile sale stilistice și retorice, volumul reprezintă prin însăși apariția sa un eveniment pentru viața spirituală a coreligionarilor noștri. Într-o deosebită, cartea a fost miezul exten-zei iudaice, înnoirea apariția cărții, a scrierilor sfînte, a constituit un eveniment primit cu emoție sîrbătorească de obștea evreiască, înto-deamna cartea a întreținut flacăra vie a spiri-tualității noastre. Alit de puternică a fost dra-gostea poporului evreu pentru carte incît Tal-mudul o personifică, dîndu-i suflare și viață omenească. „Într-o nouă zi a lunii Av, împă-rațul Titus pășea triumfător în „Sfînta sîntor-le”, în încăperea aceea plină de taine, unde se zicea că se afla ael Dumnezeu care a îndrăznit să-l înfrunte. În locul lui Dumnezeu, împăratul a găsit însă un sul, pe care erau în-șirate semne misterioase... Cu sete, Titus în-fipse atunci sabia-i ascuțită în pergamentul cel cutezător (Talmud Babli, Ghitin 56). Pictu-rul de sînge începură să se prelingă din cartea sfîntă și nu ris răzbuțător izbucni din pieptul tiranului...”.

Dar din cartea înșingărată viața a fîșnit mai departe. Printre ruinele jumeleale ale casei sfînte, Bet Hamidră, atunci cînd poporul ielea cu inima sfîșiată incendierea templului, Iohan-an ben Zakai rostea cu voce în care nu tremura nici spaima, nici tristețea, ci vibra încrederea și credința: Trebuie salvată cartea. Ne ră-minea ideea, învățătura, aceasta este esențialul. Și cartea a rămas. În peșterile Masadei s-au găsit celebrele manuscrise de la Mareea Moartă, iar în fîrmele de piele pilpăia încă vie, după veacuri și veacuri de întineric, învățătura și credința.

„O străveche legendă populară — scrie au-torul — ne zugrăvește drumul omîrîrî spre împlinirea lui Mesia: pe un imens pod de hîrtie vor păși oamenii spre vremurile păcii și ale fericirii. Cu cît vor fi mai mulți, cu atît podul va fi mai rezistent iar drumul lor mai sigur”.

Podul de hîrtie — cartea — iată mijlocul de comunicare între omen. Volumul „În lu-mina Torei” își adaugă fila pe această fragilă, dar durabilă, punte a comunicării omenești.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

La Tîrgul de la Plovdiv (R. P. Bulgaria) a fost organizată „Ziua României”. Cu acest prilej, direc-torul pavilionului a prezentat principalele produse expuse, prin-tre care strungul carusel de 1 250 mm, locomotivele Diesel-hidraulice, tractoarele, autoca-mioanele, cînescapoale românești. Afluența de vizitatori și de oa-meni de afaceri a marcat interesul manifestat față de produsele ro-mânești.

La Expoziția internațională a materialelor de construcție de la Moscova, la care au participat circa 600 organizații și firme din 26 de țări, pavilionul românesc s-a bucurat de o bună apreciere din partea vizitatorilor și specia-liștilor.

CONSTANȚA 1971

Pe una din magistralele Constan-ței, în apropierea zonei indus-triale de vest, a început în toată-năni anulul trecut construcția celui mai tînar cartier de locuințe — cartierul Filimon Sîrbu. În primele blocuri, cu 160 de aparta-mente, s-au mutat acum locatarii, iar pînă la sfîrșitul anulul vor mai fi date, eșalonat, în folosință alte 650 de apartamente.

În pas cu construcția de lo-cuințe, se realizează dotările so-cial-gospodărești — o școală cu 24 de săli de clasă, o grădiniță de copii, un complex comercial și alte unități de prestări servicii. În următorii trei ani, cartierul Fili-mon Sîrbu va avea aproximativ 5 000 de apartamente.

UN NOU COMPLEX HOTELIER

La Reșița a fost inaugurat noul complex hotelier și de alimentație publică „Semenic”. Noul edificiu face parte dintr-un vast program urbanistic și turistic care se în-făpșuiește în prezent în județul Caraș-Severin.

Complexul dispune de 220 locuri pentru cazare, un resta-urant, un bar și alte anexe de ali-mențație publică. Prin dotațiile și serviciile pe care le oferă oas-peților, noul complex hotelier va asigura găzduirea în cele mai bune condițiuni a turiștilor care vizitează Reșița și minunatele ei împrejurimi.

MUZEUL ÎN SLUJBA OMULUI

De curînd a avut loc la Paris și Grenoble cea de-a 10-a adu-nare generală a Consiliului in-ternațional al muzeelor de pe lînga UNESCO, cu tema „Muzeul în slujba omului, astăzi și mîine”. La lucrări, alături de peste 600 oameni de știință din 56 de țări, a participat și o delegație din R. S. România.

Cu acest prilej, s-a apreciat munca depusă de Comitetul național român, contribuția romî-nească la tipărirea catalogului muzeelor de științele naturii și a altor publicații ale ICOM.

VIORILE ROMÂNEȘTI

În halele moderne ale recent construitei fabrici de instrumente muzicale din cadrul Complexului de prelucrare a lemnului din Re-ghin, lutierii au finisat recent ins-trumentul muzical cu nr. 300.000. Dincolo de jubileul acestei cifre, o alta se impune atenției: împli-nirea a 20 de ani de la fabricarea primelor viori românești.

Amintirea anilor teribili

Acum cîțiva ani, pe ecranele cinematografelor noastre a rulat filmul „Adevăratul sfîrșit al războiului” care-și propunea să înfățișeze felul cum supraieșitorii lagărelor naziste continuă să fie torturați de amintirea suferințelor teribile îndurate. Această temă nu a fost tratată numai artistic ci ea preocupă și pe oamenii de știință. O lucrare valoroasă în acest domeniu este cartea dr.-ului B. Wolf „Sindromul de adaptare al celor salvați din holocaust”, apărută recent, în limba ebraică, la Tel Aviv.

Studiind, timp de mulți ani, un număr de 1100 de cazuri, autorul a ajuns la concluzia că, în ciuda anilor ce s-au scurs, cei care au fost deținuți în ghetoarele și lagărele naziste continuă, în majoritatea cazurilor, să fie profund traumatizați. Autorul analizează problema în lumina sindromului de adaptare al lui Selye. Un agent extern — pe care-l denumește stress — locuitură, arsună, loveste etc., lovește un organism. Se declanșează o stare de alarmă, cu mobilizarea forțelor proprii de apărare, după care urmează starea de adaptare la respectul stress și prin aceasta vindecarea. Dacă, însă, stress-ul a fost prea violent sau organismul prea slab pentru a-l face față, urmează epuizarea psihică.

În cazul victimelor nazismului, autorul ajunge la următoarele concluzii:

1. În condițiile teroarelui bihevioriste stress-ul a fost de o violență neobișnuită în patologia umană;

2. Acest factor nu a acționat o singură dată, ci de-a lungul unei întregi perioade, pe baza unui plan diabolic ce urmărea să frîngă rezistența fizică și psihică a oamenilor.

Cartea înfățișează un număr de cazuri tipice pentru situația multora dintre supraviețuitori. Iată unul dintre ele.

O femeie vine la consultație, plîngîndu-se de insomnie chinuitoare. Toate somniferele ce i-au fost rînd pe rînd, prescrise n-au dat nici un rezultat. Analizele de tot felul n-au relevat nimic deosebit. Ce se întîmplase cu această femeie? Avea 13 ani la învazia nazistilor în orașul ei. Toți membrii familiei, cu excepția ei și a mamei sale, au fost ridicați și exterminați. Ele două au stat ascunse ari de-a rîndul, terorizate de ideea că în orice clipă ar putea auzi o lovitură în ușă, senzi că au fost descoperite. Soarta, însă, le-a cruțat și au supraviețuit războiului. Doar ele două, dintr-o familie numeroasă.

Au trecut ani. Tîrziu femeie și-a întemeiat o familie, lăsa ca soră într-un spital. Totul părea normal. Într-o noapte fiind de serviciu și avînd cîteva momente libere s-a dus să se odihnească în camera de gardă. Adormise, cînd cineva care o căuta în interes de serviciu a bîtat ușor la geam. Femeia s-a trezit speriată, cu palpiții. Din noaptea aceea, în pofida medicamentelor ce i s-au administrat, suferă de insomnie rebelă, epuizantă. Explicația: anii de veghe din perioada nazismului au dus la o hiperexcitabilitate a scoarței cerebrale, care, cu timpul, părea că s-a ameliorat. A fost, însă, suficient un mic stress — în cazul de față o simplă bătaie în geam, noaptea — pentru ca suferința să reapară la suprafață.

Analizînd asemenea cazuri, dr.-ul Wolf afirmă că trebuie găsit calea spre suflul acestor pacienți de un tip deosebit. Ei trebuie lăsați să vorbească despre trecutul lor zbuciumat, pentru a se elibera de povara care-i apasă. Răbdare, atenție înțelegere — iată calități absolute necesare celor care se ocupă de aceste cazuri.

meridiane

Orașe în epoca talmudică

În timpurile străvechi, împrejurimile Hebronului au jucat un rol important în istoria evreilor. După cum o dovedesc descoperirile arheologice din ultimul timp (pardosele de mozaic, ruinele unor sinagogi și a unor locuințe particulare), pe acest teritoriu au existat cîndva orașe înfloritoare. De altfel acest ținut are un trecut bogat. Aici se afla valea fluviului Eșcol, menționată în Biblie. De aici au adus iscoadele trimise de Iehosua minunatele produse ale Tării făgăduinței. Pe locul unde se află acum satul Dura, se presupune că ar fi fost localitatea biblică Adoraim. Aici se afla și orașul Dvir sau Kiriath Sefer, unde Iehosua a învins pe enachiții. După cum afirmă arheologii, în epoca talmudică au existat aici cel puțin opt orașe importante. În ultimii ani arheologii au descoperit pe aceste meleaguri ruinele a 68 de localități.

După distrugerea regatului, în anul 70, cînd evreilor li s-a interzis șederea în Ierusalim, ei s-au stabilit în Galil și în ținutul fertil din jurul Hebronului. Acolo, la marginea deșertului au construit noi așezări, au practicat agricultura și au construit un sistem de irigație bine chibzuit. Noile așezări s-au menținut cîteva sute de ani. În timpul mamelucilor mai existau aici 26 de comunități evreiești.

La 30 km est de Hebron s-au găsit ruinele orașului antic Sussia. Pare să fi fost o așezare prosperă care a durat pînă în secolul al VII-lea sau al VIII-lea. Și azi se pot vedea zidurile sinagogii construite în secolul al IV-lea. Ea era îndreptată, așa cum se obișnuia pe atunci, cu fațada spre Ierusalim. Interiorul este împodobit cu coloane de marmură, adusă din Italia. Almemorul se mai menține bine. Un coridor boltit înconjoară clădirea de jur împrejur. Frumosul mozaic al pardoselii s-a menținut datorită faptului că acoperișul s-a prăbușit deasupra și a fost ridicat abia în anii din urmă. Mozaicul, construit din bucăți de marmură, reprezintă animalele care trăiau în țară, o menora și o decorație nonfigurativă. Într-un colț s-a conservat o inscripție al cărui text începe cu cuvintele „Amintiți-vă veșnic”. Se văd clar și numele lui Iehosua și Menahem.

La 4 km depărtare de Sussia, pe locul unde se află acum satul Samoa a existat cîndva orașul Eștamao. El este menționat în prima carte a lui Șmuel, ca unul din orașele Iudeii. Episcopul Eusebius, care a trăit în secolul al IV-lea, menționează de asemenea această mare localitate. Săpăturile făcute aici au dat la iveală o sinagogă spațioasă din secolul al III-lea, iar sub ea ruinele unui zid din timpul regatului israelit, adică din secolul al IX-lea î.e.n. S-au mai găsit din acea perioadă cinci vase de argint. Este vorba de bijuterii, probabil proprietatea unui om bogat, care și-a îngropat averea. Pe unul din vase se află gravat cuvîntul „hameș” (cinci) cu litere ebraice vechi. Aici s-au găsit și case de locuit, construite solid din piatră, prevăzute cu curți

interioare. La construirea caselor din actualul sat Samoa s-au folosit și pietrele din vechile ruine, lucru ce se poate observa foarte ușor. Astfel pe bolta unei porți se află gravată o menora. Într-o altă casă se află o piatră avînd o nișă pentru mezuză. Se pare că coloniștii care s-au stabilit aici și-au construit casele deasupra unor grote de gresie calcareasă, folosind acest spațiu ca magazie sau staul pentru vite. În acest oraș exista o rețea întinsă de irigație, ceea ce atestă un înalt nivel de civilizație și de organizare, astfel că în acest ținut de la marginea deșertului seceta era combătută cu succes. Sinagoga de aici avea o formă pătrată, cu o latură de 20 m îndreptată spre est. Dealungul zidurilor se aflau două rînduri de bănci. Construcția nu avea coloane, acoperișul sprijinindu-se direct pe ziduri. Pardoseaua era din mozaic, bine conservată, reprezentînd printre altele o menora și avînd o inscripție care arată că la construirea sinagogii participase și un oarecare Lazar.

S-a mai dat de ruinele unei vechi sinagogi în localitatea Naaran, situată între Ierusalim și Iericho. Această sinagogă are o podea din mozaic reprezentînd diferite animale, ale căror nume este scris într-o ebraică-aramaică. În apropierea sinagogii se află resturile unui apeduct din perioada bizantină, de care se folosea și azi țărani din împrejurimi pentru a aduce apă din rîul Iericho.

La sud de Așkelon s-a descoperit de asemenea un mozaic al unei vechi sinagogi, de la începutul secolului al VI-lea, reprezentînd un personaj în haine regale, după moda perioadei bizantine și avînd o harpă în mînă. Cuvîntul „David” este scris în ebraică deasupra. O inscripție greacă indică anul 509.

La Ein Gadi, mozaicul unei sinagogi de cîrînd desgroate cuprinde patru inscripții, cu numele patriarhilor de la Adam pînă la Noe, zodiacul, numele lunilor din calendarul evreiesc precum și numele celui care a donat bani pentru construirea sinagogii. Aici s-au mai găsit suluri ale Torei carbonizate, obiecte rituale, o mare menora din bronz, lucrată într-un stil necunoscut pînă acum. Clădirea se aseamănă cu bazilicele din acea vreme.

În acea perioadă, cînd pretutindeni au început să se construiască sinagogi, arta evreiască a cunoscut o nouă înviare. Mozaicurile erau una din formele de manifestare artistică. Ele reprezentau, pe lîngă decoruri florale și animale, diferite obiecte rituale, mai ales menore

Evreii din Africa răsăriteană

În perioada 1903—1905, un număr de familii evreiești s-au stabilit în Kenya, venind din Africa de Sud. În acest fel au fost puse bazele actualei comunități din Nairobi. În anul 1912 a fost întemeiată o sinagogă. Mai tîrziu, comunitatea a crescut prin sosirea unor evrei din Europa centrală și orientală. Totuși numărul enoriașilor nu a fost niciodată prea mare, azi fiind de cca. 100 de familii.

Unul dintre păstori ai acestei comunități, rabinul Iulius Carlbach a scris o lucrare „Evreii din Nairobi între 1903—1962”. Pentru a se putea respecta regulile rituale de castru, s-a stabilit obiceiul ca rabinul să îndeplinească și funcția de șohet. Într-o perioadă cînd Nairobi nu a avut rabin, tăierea rituală a fost totuși îndeplinită de către un membru al comunității care absolvia în străinătate un curs special.

O mică obște evreiască există și în țara vecină, Uganda. Ei sînt denumiți baïudaia (conform morfologiei limbii banu, ba este prefixul pentru ființe, iar iudaia = evrei). Aceștia trăiesc în orașul Mbale, 150 de mile la nord-est de Kampala, al treilea oraș ca mărime al Ugandei.

Grupul s-a format pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd Semei Kakungulu, o figură legendară a Africii orientale, s-a retras împreună cu oamenii săi în partea de nord a țării și s-a hotărît să treacă la religia mozaică, studiind Biblia, respectînd Șabatul și introducînd circumcizia. De-a lungul anilor, el și anturajul său au învățat ritualul și obiceiurile evreiești de la diferiți negustori și călători evrei, au învățat ebraica și au respectat sărbătorile evreiești. În apropiere de orașul Mbale ei și-au construit un sanctuar pe care îl numesc Sinagoga lui Moșe și alte cîteva mai mici, în satele apropiate. Ei citesc Biblia în limba luganda și practică obiceiurile mozaice. Membrii obștei postesc de Iom Kipur, nu mănîncă pîine de Pesah și respectă și celelalte sărbători biblice. Grupul se compune din 500 de enoriași.

A apărut ÎN LUMINA TOREI

de Șef rabin
dr. Moses Rosen

Cele aproape 300 de pagini ale volumului înmănunchează o parte din activitatea publicistică și de amvon a autorului.

Cartea se împarte în 5 secțiuni tratînd despre: sensul și semnificația sărbătorilor mo-

zaice; figuri biblice; evocarea unor personalități de seamă; pagini de legislație și etică biblică; poziția credincioșilor în cadrul luptei pentru pace.

Scrisă cu talent și competență, cartea reprezintă o călăuză de preț pentru acei care se interesează de problemele religiei și etice mozaice, ca și de colectivitatea evreiască din România.

Doritorii își pot procura cartea, contra cost, de la Federația Comunităților Evreiești Mozaice, respectiv de la sediul comunităților evreiești din țară. Cititorii și abonații revistei noastre care doresc s-o primească prin poștă la domiciliu sînt rugați a trimite prin mandat poștal suma de 15 lei, reprezentînd costul volumului și al expediției, pe adresa: Federația Comunităților Evreiești Mozaice, cont BNR 49.8.01.000, sector IV, București.

Către cititori,

Rîmnoști-vă din timp abonamentul pe anul 1972, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

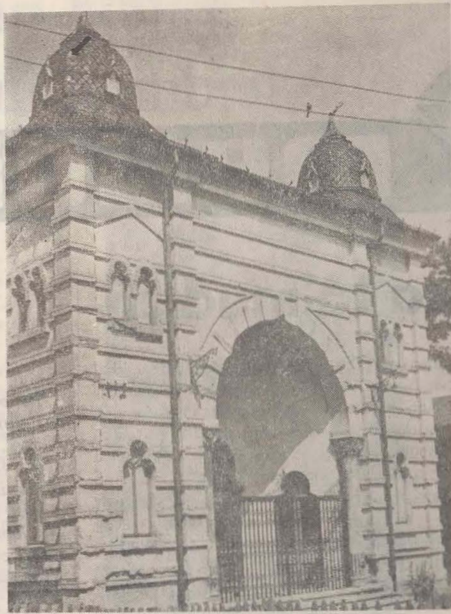
24 lei pe 12 luni;
12 lei pe 6 luni.

Plata se face la casieria F.C.E. din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa: F.C.E., str. Sf. Vineri nr. 9, cont B.N.R. 49.8.01.000, Sector 4, București.

TEMPLE ȘI SINAGOGI DIN ROMÂNIA

Templul din Buzău

UN MARE BIBLIOGRAF

Aron Freimann s-a născut la 5 august 1871, la Filehne, dintr-o familie de rabin. După absolvirea gimnaziului la Astrovo, Freimann și-a continuat studiile la universitatea din Berlin și la seminarul rabinic din Berlin, unde profesorul Abraham Berliner a exercitat asupra lui o influență deosebită. În timpul cât a studiat la Berlin a auzit și cursurile profesorului Moritz Steinschneider, iar în 1897 și-a luat doctoratul cu o disertație despre Porfirius în traducerea siriană. Doi ani mai târziu a venit la Frankfurt, unde a lucrat la biblioteca orașenească. În 1904 a fost numit la biblioteca universității. El a acordat un interes deosebit lărgirii secției Iudaica și Hebraica, care în cursul deceniilor a devenit cea mai mare colecție Iudaica din Europa. Ca recunoaștere a contribuției sale la mărirea colecției, i s-a conferit în anul 1919 titlul de profesor.

În anul 1909, împreună cu Simonsen și Poznanski a preluat editura „Mekize Nirdamin”, unde a funcționat ca vicepreședinte până în anul 1934, când editura s-a mutat la Ierusalim. El a fost și membru al comitetului pentru Iudaica al universității ebraice.

Este imposibil ca în cadrul unui articol să fie menționate toate operele și lucrările pe care Freimann le-a publicat în timpul activității sale. Vor fi menționate doar cele mai importante. A editat „Revista pentru bibliografie ebraică” precum și numeroase studii bibliografice, astfel că după moartea lui Steinschneider a fost considerat drept cel mai mare bibliograf evreu al secolului XX. Trebuie de asemenea amintită revista pentru Istoria evreilor din Germania, înființată în 1929 și interzisă de către naști în 1936; contribuția sa la marea operă Germania Iudaica, din care

doar primul volum: *Comunitățile evreiești din Germania până în anul 1938* a apărut în timpul vieții sale. El a mai elaborat *Lista incunabilor ebraice și Thesaurus typographiae hebraicae seculi XV* (Tipărituri ebraice în secolul al XV-lea) și *Catalogul bibliotecii Iudaica din biblioteca de stat din Frankfurt*.

Freimann s-a ocupat și cu studierea arborelui genealogic al unor familii.

O bibliografie completă a operelor sale, apărute până în anul 1931 se află în volumul omagial publicat de către societatea Soncin al cărui membru fondator era, la cea de 60-a aniversare a nașterii sale.

Freimann era întotdeauna dispus să pună cuprinzătoarele sale cunoștințe în domeniul bibliografiei Iudaice la dispoziția tuturor acelor care i se adresau. Numeroși savanți, tineri și bătrâni, au fost sfătuiți de el și oricine îi scria primea răspuns.

Nu există lucrare în domeniul bibliografiei evreiești apărută în ultimii 50 de ani care să nu indice ca sursă de informație biblioteca din Frankfurt și care să nu mulțumească conducătorul ei, profesorul Freimann, pentru ajutorul dat. Când naștii au preluat conducerea bibliotecii, și-au dat și ei seama de importanța acestei colecții. Ea urma să servească ca izvor de informații „Institutului pentru studiul problemelor evreiești”, creat de către Goebels.

În 1939, Freimann a plecat în America. El a activat ca expert-bibliograf la Public Library din New-York.

A murit la 6 iunie 1948, în vîrstă de 77 ani.

FELIX DANIEL PINCZOWER

Evreii din Spania

Nu se cunoaște cu precizie cînd anume s-au stabilit primii evrei în peninsula Iberică. Se poate presupune că după distrugerea celui de-al doilea templu exilații din Sion au ajuns și aici, dar izvoare certe asupra stabilirii evreilor în Spania nu există decît începînd din perioada tanaților rabi Meir și le-buda. În perioada stăpînirii romane evreii au trăit în bune relații cu locuitorii acestor meleaguri. Întărirea puterii bisericii catolice a înrăutățit situația evreilor și în Spania.

În anul 589 regele Richard a trecut la catolicism și la cererea călugărilor a început să-i prigonească pe evrei.

Regele a interzis evreilor accesul la slujbe publice, le-a interzis folosirea slujitorilor creștini precum și intonarea

psalmilor în timpul ceremoniilor funebre.

Nu toți regi ce i-au succedat lui Richard au aplicat decretul sale, dar puterea bisericii catolice a continuat să crească și acest lucru a determinat pe mulți evrei să părăsească Spania. Alții s-au botezat, ca speranță că furtuna va trece repede și ei se vor putea întoarce la religia mozaică. Călugării vegheau să nu țină Sabatul și să mănînce carne de porc. Ei le luau copii, spre a-i crește în minăstiri catolice.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pag. 12-a textul în limba ebraică.

Ceremonialul logodnei și al căsătoriei

„40 de zile înainte de nașterea copilului, o voce divină anunță cu cine se va căsători”.

Pentru noi, familia este sacră, ea reprezintă garanția perpetuării tradiției. A întemeia un cămin este țelul primei părți a vieții unui bărbat și începutul unei a doua existențe. Personalitatea omului se realizează plenar numai atunci cînd este căsătorit. Un Midras ne învață că „înainte de a se căsători, bărbatul nu se poate numi într-adevăr bărbat: un bărbat fără femeie e lipsit de fecunditate, de bucurie, de binecuvîntare”. Unii adaugă chiar: de Tora, de protecție, de pace. Și într-adevăr citim în Geneza: „Bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu și i-a binecuvîntat și le-a dat numele de om”.

Ținutul se cuvine să-și caute femeia, spune Midras-ul, căci dacă un lucru se pierde, cine se va duce să-l caute dacă nu proprietarul? Or, Adam a pierdut o coastă și el trebuie s-o regăsească. Dacă singur nu reușește, părintii și prietenii îl vor ajuta. Unii caută frumusețea, alții bogăția, dar vai de acela care nu se căsătorește decît pentru bani; urmașii săi vor fi niste nevrednici. Se acordă, de asemenea, importanță genealogiei, familiile rabinilor erudiți și iluștri un fel de elită a spiritului, fiind căutate în mod deosebit. În vederea căsătoriei tradiția mozaică a încetănit practica discuțiilor privind pe tată, mamă, frați, după exemplul personajelor biblice, ale căror rubedenii sînt arătate în amănunțime. „Bărbatul își găsește soția pe care o merită”, bună dacă el e bun, artăgoasă, dacă cerul consideră că merită să fie pedepsit sau că are nevoie de o încercare de lungă durată pentru ascensiunea sa spirituală.

În anumite condiții, divorțul poate să desfacă o căsnicie nenorocită, „dar și pietrele altarului plîng cînd un soț își repudiază fără motiv serios femeia tinereții sale”.

LOGODNA

În timpurile străvechi, ea și în zilele noastre, înainte căsătoriei are loc logodna — *Chiduşin*. Cîndva, logodna era o promisiune cu caracter religios, avînd valoarea legală prin faptul că se redacta un contract în limba ebraică — *tanaim*, în care se menționau bunurile pe care viitorii soți urmau să le aducă în gospodărie. Ruperea logodnei sau neîndeplinirea unei clauze din acest contract de către una din părți obliga la plata unei despăgubiri — *kenas*. Acest cuvînt a intrat în dialectul iudeo-alsacian. În unele expresii legate de logodnă, de *kalda Kenas-Mabl* (ospățul de logodnă). Logodnicii se așează într-un cer desenat pe podea; se sparge o farfurie, strîgîndu-se *mazalot*. Adevsea rabinul pronunță această urare, spunînd și cîteva cuvinte de circumstanță.

CASATORIA

Căsătoria propriu zisă cuprinde două acțiuni distincte. *Erusin* sau *Kiduşin* și *Nisuin*. *Erusin* — uniune — după exordia biblică, numită de învățații *tabnudulul* Kiduşin, constă în înmînarea, în fața a doi martori, de către logodnic logodnicii, a unei monezi de aramă (*peruta*) sau a unui obiect de aceeași valoare (azi verighetă). El însoțește acest gest de o formulă ebraică: „Iată, prin acest inel tu ai devenit soția mea, după legea lui Moșe și a lui Israel”. Cu aceasta, căsătoria este perfectată și ea nu poate fi desființată decît prin divorț iar neeredinta față de această legătură constituie un adulter. În dreptul ebraic, înmînarea perutei este un mod de achiziție valabil, de pildă, pentru cumpărarea de bunuri imobiliare. Acest ritual subliniază aspectul juridic al căsătoriei și este necesar pentru a confirma trecerea femeii dintr-o categorie într-alta. Căci măriindu-se ea pierde dreptul de a dispune în mod liber de ea și de bunurile ei. Folosind termenul de *Kiduşin*, rabinii au vrut să sublinieze caracterul religios: de acum înainte soția aparține în mod exclusiv soțului; orice prejudiciu adus acestei legături va fi considerat ca o profanare. Totuși, căsătoria va fi desăvîrșită prin *nisuin*, cînd soțul va duce soția în locuința lor comună, simbolizată prin hupa, baldachinul nupțial și prin masa luată în comun de către tinerii căsătorii.

După trecerea perioadei de logodnă, de obicei un an, cînd e vorba de o fată sau 30 de zile, dacă e o văduvă, logodnicii sînt uniți printr-o ceremonie al cărei ritual variază în culoare și pitoresc, după obiceiurile locale.

Iată și ziua căsătoriei! Ceremonia are loc după masă, în unele locuri seara. La aschenazim se obișnuiește ca mirii să poartese și să recite înainte de ceremonie rugăciunile Șemone Esre și Vidui, ca în ajun de Iom Kipur, pregătindu-se astfel prin pocăință pentru viața nouă care se deschide înaintea lor. „Celuia care se căsătorește îi sînt iertate toate păcatele anterioare” susține un text rabinic. Mirii, care nu s-au văzut de mai multe zile, evită să se înfălească înainte de ceremonia nupțială. De obicei, baldachinul este instalat în sinagogă, dar unii conformîndu-se unei obicei străvechi, preferă să-l instaleze sub cerul liber, pentru a evoca urarea biblică: „urmașii tăi să fie mulți ca stelele de pe cer”. Același lucru îl simbolizează și obiceiul ca înainte ca mirii să intre sub hupa să li se acopere capetele cu același talit, iar rudele și prietenii să arunce asupra lor boabe de grîu. Alți obicei, care se bazează pe un episod din Geneza este

ca mirele să ridice voalul miresii pentru a se asigura că nu a fost înlocuită, așa cum a făcut Laban care a adus-o pe Lea în loc de Rahel în cortul lui Iacov.

Rabinul care conduce ceremonia controlează redactarea ketubei, actul de căsătorie religioasă, unde sînt exprimate, în limba arameică, obligațiile materiale pe care și le asumă mirele față de miresă și anume stabilirea unei dote și unei despăgubiri în cazul desfacerii căsătoriei prin divorț sau deces. Mirele consfințește verbal juridic — *kinian* — al angajamentelor verbale sau scrise pe care le-a luat; el ridică un obiect cu valoare simbolică pe care îl primește de la rabin, care acționează în calitate de reprezentant al miresii. Doi martori își poartă semnătura pe Ketuba.

După aceste formalități prealabile, cortajul pornește, conducînd pe logodnic sub baldachinul nupțial, unde își va pune talit, apoi pe logodnică, care se va așeza la dreapta lui.

După ce amintește mirilor noile obligații care le revin, rabinul pronunță două binecuvîntări, una pentru cupa de vin-simbol al bucuriei, fecundității, prosperității — din care vor bea tinerii căsătorii și cea de a doua, de slavire a lui Dumnezeu, care „sfîntește ponorul său prin instituirea căsătoriei”. Apoi mirele îi înmînează miresii verigheta în fața marturilor. Cîntecul beei se interpoze între Kiduşin și Nisuin, fiind singura amintire a lungului interval care trebuia pe timpuri să se scurgă între aceste două etape.

Reuniți apoi sub același talit, mirii vor asculta *Seva Ierakot*, cele șapte binecuvîntări, rostite de cantor în prezența obligatorie a unui *minian*, aceasta constituind cea de a doua parte a ceremoniei nupțiale. Binecuvîntările îl proslăvesc pe Creatorul universului, al bărbatului și al femeii, al bucuriei și al veseliei; ele exprimă speranța, credința că orice cămin evreiesc care se formează constituie o piatră la reconstruirea zidurilor templului. Astfel, uniți definitiv, soții beau din nou din aceeași cupă. După un obicei foarte răspîndit, la sfîrșitul ceremoniei, soțul sparge un pahar, pentru ca în mijlocul celei mai mari bucurii să reducă amintirea amară și mereu prezentă a distrugerii templului. Chiar înainte de a primi felicitările celor apropiați, mirii se retrag pentru cîteva momente pentru a lua împreună o masă ușoară și pentru a profita în mod simbolic de dreptul de a se izola.

Începînd din această zi, timp de o săptămînă, tinerii căsătorii vor petrece „șapte zile de ospete”, rememîntă biblică de la Iacov și Rahel, la prietenii și la rude, în acest timp vor fi primiți ca oaspeți de onoare, iar la desert li se va cînta din nou, în prezența unui *minian*, cele șapte binecuvîntări. Dar aici, ca și în ritualul căsătoriei, apar diferite obiceiuri locale.

În căminele unde practicile religioase sînt îndeplinite, unde ritmul vieții este reglementat de mijloc, domnește o atmosferă impregnată de prezența divină. Prescripțiile Torei se extind asupra vieții conjugale impunînd anumite restricții care corespund exigențelor igienei și psihologiei. Această disciplină, această stăpînire de sine impusă în viața conjugală îi aduce armonie.

Flora biblică

Cuvîntul *basam* și-a pierdut de-a lungul mileniilor sensul biblic de mîrmoden, acînd în zilele noastre sensul de stupefiant.

În cartea profetului Isaia (5, 24) se spune: „precum para focului nimicește paiele și precum iarba uscată se mistuie în flăcări...”. Cuvîntul tradus prin „paie” este *şasab*, compus din aceleași litere ca și cuvîntul arab *haşîş*, care înseamnă și paie (mîrîșe) și cîneapă (*cannabis*) din care se extrage alți *haşîş* și marijuana. Cuvîntul infamant „*asaviv*” înseamnă „copil al haşîşului” și a fost aplicat pentru prima oară grupului de criminali profesioniști, înființat de Flavian Sabba, la sfîrșitul secolului al XI-lea. Aceștia, înainte de a fi trimiși într-o misiune, erau intoxicați cu *haşîş*; de aici numele care li s-a dat și care ulterior a fost înțeleasă pentru de-semna rea unor ucigași.

Dacă cuvîntul „*şasab*” din versetul lui Isaia este identic cu *haşîşul*, atunci cuvîntul „*şirpab*” din același verset are mai curînd sensul de „a slăbi” în loc de „a mistui”. Se știe că în contrast cu paiele care ard în flăcări, cîneapa arde moale și că pe aceasta se bazează sumatul plantelor stupefiant. Astfel interpretat, versetul se traduce în felul următor: „Precum para focului nimicește paiele și precum focul face cîneapă să moacăscă...”

Această presupunere este confirmată de dicționarul ebraic al lui Ben Lehu, în care se arată că încă în secolul al XI-lea, pîrîntele gramaticale ebraice, *Ionah ibn Ionah* a identificat *şasabul* lui Isaia cu *haşîşul* arab. Deci, *haşîşul* — cîneapă *cannabis* — poate fi adăugat celorlalte plante care constituie flora Bibliei.

PATRIARHUL AVRAHAM

(Urmare din pag. 1-a)

modul următor: Observind puterea de rezistență a unui obiect material, vedem că ea slăbește pe măsură ce e supusă la presiuni din ce în ce mai grele. În domeniul moral, lucrurile se petrec cu totul altfel. Primele încercări sînt cele mai grele, iar pe măsură ce ele cresc, crește și rezistența morală, se călește mai puternic armătura sufletească.

Cele două noțiuni sînt deci înrudite nu numai în sens filologic, ci și în conținutul lor. Încercările sufletești înalță mereu pe om iar Avraham a dat pildă în această privință. El e pregătit să jertfească pe fiul său iubit Ithak și urcă înălțimile muntelui Moria în acest scop.

Dumnezeu nu vrea însă jertfe omeniești. În ultima clipă răsună glasul salvator care dezlegea pe Ithak de pe altarul supremului sacrificiu. „Akeidat Ithak”, „sacrificarea lui Ithak” a rămas însă de atunci simbolul unei istorii multi-milenare, al cărei drum a fost acel al calvarului pe care, de nenumărate ori nu s-a auzit cuvîntul izbăvitor și pe care au căzut șiraguri nesfîrșite de mucenici. E începutul martirologiei noastre.

Avraham impune prin faptele sale mediului înconjurător. El e privit ca un „נביא” sol al lui Dumnezeu. Abnegația, bunătatea, modestia, încep să-și găsească imitatori. Cărările binelui încep a fi bălătorite și de alții. Între aceștia se află, bineînțeles, în primul rînd, tovarășa sa de viață, Sara. Într-o lume în care femeia nu e decît o sclavă, Sara nu numai că e stăpîna casei, la fel cu soțul ei, dar îndemnul lui Dumnezeu glăsuiește:

„Tot ce-ți va spune Sara, ascultă de vocea ei.” (Geneza 21, 12).

Ea îl depășește pe Avraham în ospitalitate și cortul ei e împodobit cu cele mai strălucitoare ornamente: virtuțile morale. Pe masa ei se află „לחם ודבש” luminările aprinse ce simbolizează lumina ce domnește în cămin, strădania de a risipi întinericul din minți și din suflete. Fiece fiică a credinței noastre care aprinde luminările în seara de Șabat, are înaintea ei pilda Sarei, mama noastră. „ביתא דאברהם” Binecuvîntarea „ביתא דאברהם” în bucatărie ce le gătea. Era binecuvîntarea femeii care știe să pregătească hrană pentru toți cei în nevoie, ce bat la ușa casei sale. „וְכָל הָאֵלֶּיךָ וְכָל הָאֵלֶּיךָ” În fața harului „וְכָל הָאֵלֶּיךָ” deasupra contului său. În fiece ungher domnea tradiția, din fiece colțisor respira adevărată pietate căci ea, femeia e „אשת חיל” menită să sfîințească familia, să mențină nestînsă făclia credinței.

„וְאֵת אֲבִרָהָם וְכָל בְּנֵי אֲבִרָהָם” Avraham a îmbătrînit. Trupul Sarei a fost încredințat peșterii din Hebron. Efron, prințul hitiților știe să minuiască cu acest prilej o desăvîrșită polietie orientală îmbinată cu o nestăvilită lăcomie de bani. Avraham trebuie să plătească cu o mare avere locul de veci al soției sale. El cere o bucată de pămînt din acel pe care și-au trăit viața atît el cît și Sara. El se știe însă totodată „וְכָל הָאֵלֶּיךָ” și străin și băștinăș. Aceasta a fost soarta tuturor urmașilor săi în vremurile în care diverși Efroni ai împărilor nordadelor stăpîneau lumea.

Avraham a îmbătrînit, dar el e „בן חיים” el se pregătește de ultimul drum, ca să pășească într-însul cu „toate zilele sale”. Viața sa e deosebită de cea a altor oameni, închinată aceluiași țel iar bălăntea sa nu contrazice faptele înfăptiri.

„וְכָל הָאֵלֶּיךָ” „și Dumnezeu l-a binecuvîntat pe Avraham în toate” (Geneza 24, 1).

Bilanțul vieții lui Avraham? Reabilitarea omului, ridicarea privirilor sale către cer, speranța lui în mai bine.

PATRIARHUL ITHAC

„Dumnezeu al lui Avraham, Dumnezeu al lui Ithak, Dumnezeu al lui Iacov”, iată invocarea ce o adresăm Creatorului în ruga de Șemone Esre pe care o rostim de trei ori în fiecare zi. Nu e oare inutilă această triplă denumire dată aceluiași Dumnezeu, Unul și de nedespărțit?

Vom găsi în formularea dată de către autorul liturgic o confirmare a cuvîntului unui mare gânditor: „Fiece om își are Dumnezeul pe care îl merită”. Într-adevăr, imaginea divinității ce se reflectă în sufletul și în conștiința omului depinde de nivelul său moral și intelectual. Cîrmuitorul lumii apare fiecăruia dintre noi prin prisma prin care-l privim. El e unul, dar modulul de a-l vedea și înțelege sînt diferite.

Dacă Avraham l-a descoperit pe Dumnezeu pe calea cercetărilor, dacă el a fost primul muritor care a avut revelația divină prin raționamentele ce l-au dus la concluzia că nu e cu puțință ca acest univers să n-aibă un ziditor și un îndrumător, Ithak găsește credința adevărată prin educația primită din partea părintelui său. Din copilărie i se sîdește în suflet această credință și ea nu mai reprezintă o cucerire a propriului său spirit, ci o moștenire sufletească pe care o păstrează cu sfințenie.

Dacă Avraham îl slujește pe Dumnezeu prin „מזבח” darostea de oameni, prin bunătatea față de semenii; dacă pe piscurile divinității drumul celui dintîi dintre

patriarhi duce pe cărările solidarității umane, Ithak urcă pe același munte al Dumnezeului bătătorind potecile lui „עבודה”, ale muncii binecuvîntate.

Ithak răscolește brazdele cu sîrguință. El pătrunde în măruntaiele pămîntului spre a găsi apa care va îmbogăți nouldele. Ființienii au astupat izvoarele descoperite de tatăl său, dar el le caută mereu, căci pentru dînsul acestea sînt „מַיְיִם חַיִּים” însăși viața ce se revărsă peste țărîne.

Un neevreu îl întrebă odată pe răbi los: ben Kisma: „Voi aveți sărbătorile voastre, iar noi pe ale noastre. Care e iotuşii ziua în care ne bucurăm cu toții laolaltă, fără deosehire?”

„Aceasta e ziua ploii, ziua în care cuboară belşugul ceresc pentru toți oamenii” tu răspunsul înțeleptului (Bereșit Raba 13).

Ithak e animat de aceasta „învingere”. „אֵלֶּיךָ” care va țîni e un bun comun, iar dreptul la hrană aparține tuturor ființelor.

Primele două izvoare ce le descoperă, capătă însă nume semnificative: „עֵשָׂה” „Cearță” și „שֶׁטָה” „Dusmănie”. E o nomenclatură plină de amărăciune deceptiei. Avimeleh, monarhul hrăpăreț ce se opune oricărui progres în metodele de muncă agricolă, pizmălește succesele lui Ithak. Oamenii săi au astupat izvoarele și iată că hărnicia acestui om le dă din nou viață. Este adevărat că truda aceasta e răsplătită cu o deosebită binecuvîntare.

De o sută de ori mai bogată decît recolta normală e cea rezultată din munca lui Ithak. Rodul nu aparține numai unuia singur, ci tuturor locuitorilor. Aceasta însă nu-l împiedică pe Avimeleh și pe slujitorii săi să dezlanțue certuri, să semene invidie, să stîrnească dușmănie împotriva „inovatorului” nepoftit.

În cele din urmă, însă Avimeleh regretă atitudinea sa. După ce Ithak a plecat din Grar, el îl urmează spre a-și îndrepta greșala. E însoțit de sfetnicul său, Pichol. Demne de reținut sînt numele acestor personaje. Avimeleh înseamnă „părintele meu, regele”. El reprezintă ideea autocrației, a monarhului absolut. Sfetnicul său e Pichol, ceea ce înseamnă „vocea tuturor”. Numai ascultînd îndemnul unui astfel de sfetnic ce simbolizează glasul mulțimilor Avimeleh e nevoit să încheie legămîntul de neagresiune cu Ithak. Ei se obligă de „a nu se atinge unul pe celălalt, de a nu-și face rău, ci numai bine”. Izvorul descoperit cu acest prilej nu mai e cel al certei sau al dușmăniei. El capătă numele de Ber-Şeva „Izvorul legămîntului” al legămîntului păcii.

Caracteristica esențială a personalității lui Ithak, înțeleptul talmudului (Pesachim 88) o găsim în versetul „וְכָל הָאֵלֶּיךָ” „Ithak a ieșit pe dîmp spre a-și rosti rugăciunea” (Geneza 24, 63). Acolo, în mijlocul naturii, el îl zărește pe Cel ce dă viață ultimului firicel de țarbă. Acolo, în fața rodului muncii brațelor sale, binecuvîntat de Cel ce dăruiește belşugul, Ithak se regăsește cu divinitatea, sufletul său îi înalță imnul mulțumirii.

„Dumnezeul lui Ithak” îndeamnă pe fiecare urmaș al său să nu stea cu brațele încrucișate ci să muncească spre a-și găsi hrana, să se dedice lui „עבודה” muncii creatoare, imbinînd-o cu „חַסִּדָּה” „muncă de rugăciune”, care e strădania minunată a inimii (Taanit 2).

Simhat Tora 5732 la templul coral din București

Procesiunea cu sulurile Torei

Vizita delegației „United Jewish Appeal” din S.U.A.

Şeful delegației, dr. Donald Robinson, răspunzînd la cuvîntul de bun venit rostit de d. Şef-rabin.

În zilele de 11-15 octombrie, un grup de conducători ai organizației evreilor din S.U.A. „United Jewish Appeal” (din a cărei componență face parte și „Joint”-ul) a vizitat România.

Grupul a fost condus de d. Donald Robinson din Pittsburgh, membru al comitetului executiv U.J.A.

Oaspeții au participat la serviciul religios din seara de Simhat-Tora (luni 11 octombrie) la templul coral. Ei au fost salutați, în cadrul predicii rostite cu acest prilej, de Eminența Sa d. Şef-rabin al cultului mozaic și președinte al Federației Comunităților Evreiești-Mozaice, dr. Moses Rosen.

D. Donald Robinson a luat apoi cuvîntul exprimînd în numele oaspeților recunoștință față de guvernul român pentru libertatea religioasă ce o acordă și felicitări d-lui Şef-rabin și conducerii Federației pentru felul cum se desfășoară activitatea de ajutorare a copleșitorilor bătrîni, bolnavi și lipsiți de mijloace materiale.

A urmat Hakafoț (dănuirea cu Tora în brațe) la care oaspeții au participat, potrivit unei vechi tradiții religioase.

În aceeași seară, Federația Comunităților Evreiești-Mozaice a oferit în cinstea oaspeților masa tradițională de încheiere a sărbătorilor, în sala de festivități a restaurantului ritual din strada Popa Soare.

Corurile Talmud-Tora și templului coral au executat cîntece tradiționale, cantorii W. Harnik și A. Jucovschi au intonat pasaje din rugăciunile sărbătorilor. Actorul Isac Casvan de la Teatrul Evreiesc de Stat a recitat cu talent deosebit din Şalom Alehem. Maeștrii H. Schwartzmann și A. Schwartz au dirijat cu multă competență, fiind răsplătiți cu aplauzele comensurilor.

Miercuri 13 octombrie, oaspeții, însoțiți de d. Moses Levine și d-ra Cecile Mizrahi, delegații „Joint”-ului au participat la o ședință de lucru a Federației, în cadrul căreia Eminența Sa le-a făcut o expunere și a răspuns la întrebări.

bări în legătură cu instituțiile și activitatea de asistență socială a Federației.

Au fost vizitate apoi secția de asistență socială; centrele de distribuire de alimente rituale; de haine; centrul de trimitere a alimentației zilnice la domiciliul celor netransportabili, căminele rituale de bătrîni; restaurantul ritual etc. D-na Amalia Rosen le-a prezentat modul cum se desfășoară munca în aceste instituții, realizările obținute precum și problemele care stau în față spre a se mări aceste ajutoare.

Oaspeții s-au declarat încîntați de modul de organizare, de respectarea demnității umane a celor asistați, de grija care se pune în alinarea suferințelor celor bolnavi și în genere de întreaga activitate a Federației.

Oaspeții au luat prînzul la restaurantul ritual. În aceeași zi, d-na și d. Rafael Ben Shalom, ambasadorul statului Israel au oferit un cocteil în onoarea grupului. Seara, oaspeții au participat la o reprezentare a Teatrului Evreiesc de Stat. La sfîrșitul spectacolului ei au felicitat călduros direcția și artiștii.

O parte din grup, însoțită de d. Emil Sechter, secretarul general al Federației Comunităților Evreiești-Mozaice a plecat la Iași, Dorohoi și Botoșani, unde au vizitat în cursul zilei de joi 14 octombrie instituțiile de cult, cultura iudaică și asistența ale comunităților respective.

La Iași, dr. S. Kaufman, președintele comunității a condus oaspeții la Sinagoga Mare, monument istoric care a împlinit anul trecut trei sute de ani. Oaspeții au fost să se reculegă la cîmîturul din Iași. În continuare, au luat cunoștință la fața locului de activitatea centrului de distribuie de alimente și a restaurantului ritual.

La Botoșani, președintele comunității d. Witting și la Dorohoi secretarul comunității d. Robrich au întîmpinat pe vizitatori și i-au condus spre a vedea instituțiile acestor obștii evreiești din Moldova.

Însoțiți de d. Daniel Segal și d. Martin Băluș, oaspeții au vizitat mai multe instituții de cult, cursurile de Talmud-Tora etc.

De asemenea au vizitat redacția revistei noastre, biblioteca și colecția muzeală, fiind întîmpinați de d. Victor Rusu, prim-redactorul revistei.

La centrele de distribuie de alimente a dat lămuriri d. M. Herscovici, președintele secției de asistență.

Vineri 15 octombrie, grupul de delegați ai organizației „United Jewish Appeal” a părăsit țara, plecînd spre Israel.

„FILANTROPIA”, un cimitir care evocă istoria Fruntași ai obștei, oameni de bine.

Mai mult din obișnuința noastră decât prin definiție, cimitirul e un loc pustiu, solitar, lipsit de viață, de mișcare; este locul unde sînt așezate cele neînsușite, unde dormește moartea, dezolarea. (Inițial, cuvîntul „cimitir” indica locul unde se dormea: cameră, dormitor, portic pentru pelerini; etimologia greacă a cuvîntului exprimă ideea de somn). Se spune chiar, cîteodată, cînd vrem să exprimăm jale, disperare, că sufletul nostru e un cimitir plin de morminte și de epitafe. În concepția multor popoare vechi, nici nu era vorba de odihna trupului după moarte: perșii expuneau mai întrii cadavrele păsărilor răpitoare; la Roma, cadavrele erau arse.

Dar nu aceasta e și concepția mozaică: cimitirul nu e nicidecum un lăcaș al morții, dimpotrivă, e casa vieții (*Beth ahaim*). Ce rost au cimitirele? Să ne amintescă mereu că sîntem toți muritori! (Dar și această moarte e doar vremelnică, pentru că, după cum prea bine se știe, unul din cele treisprezece articole ale Crezului mozaic stabilește că Dumnezeu îi va învia cîndva pe morți, astfel că și locul de înmormîntare este numai închiriat, nu este de veci). Și mai au cimitirele rostul să ne amintescă să ne căm!

— Căiește-te în ajunul morții! ne îndeamnă înțelepții.

— Dar pot eu, oare, cunoaște dinainte ziua în care voi muri?!

— Tocmai pentru că nu cunoști ziua morții și nu ești niciodată sigur de ziua de mîine, dator ești să te căiești în fiecare zi!

Că morții (deci cimitirele) continuau să facă parte din viață era și concepția altor popoare din Orient. Cimitirele turcești se află în plin oraș de la început: le așezau în locurile cele mai frecventate, ca cei vii să fie laolaltă cu decedații. Dacă românii își stabileau cimitirele în afara orașelor, era pentru ca cetățenii, în cazul unui atac din afară, să alege să apere orașul, de teamă să nu fie pîngărite și distruse mormintele strămoșilor. Tarentinii înmormîntau în plin oraș deoarece un oracol le prezise că favorurile divine le vor fi acordate proporțional cu numărul locuitorilor: s-au gîndit că și decedații vor fi socoțiți la număr! Atenienii îi înmormîntau pe ai lor chiar în interiorul locuinței, să aibă familia sporită, ceea ce le aducea anumite avantaje publice.

Cît de strîns e legată moartea de viață ne-o arată tot cimitirele turcești. Pădurea-cimitir din Constantinopol a fost formată, de-a lungul secolelor, de la cucerirea Bizanțului de către Mohamed II, datorită faptului că de fiecare mort (sînt acolo milioane) se planta un chiparos. La căpătîiul mormîntului era lăsat un orificiu care conducea spre urechea mortului, pentru ca acesta să poată asculta vaele și cîntările funebre ale familiei, ale prietenilor.

Dar să ne înapoiem în cimitir „Filantropia” și să încercăm să ne apropiem cu alte sentimente decât cele de niște decedați: să evocăm viața adăpostită în acest sfînt lăcaș, activitatea spre binele obște pe care el ne-o amintește și o perpetuează.

Fruntași ai obștei

sînt foarte niuți, aici la cimitirul „Filantropia”. Nu mergem pe linia de a epuiza subiectul (ca și în celelalte materiale, cu referire la temă) și nici măcar nu putem afirma că vom menționa pe cei mai importanți sau pe toți cei importanți. Subiectul e prea vast pentru o revistă și nici nu avem pretenția de a fi răscolit cît se cuvine, atît cimitirul cît și arhivele sale.

Puține nume vom menționa dar ele vor fi suficiente să arate cît de atractiv poate fi acest aspect — al celor ce au binemeritat de la obște — pentru un cercetător mai cu răbdare și mai metodic.

Cu dr. *Adolphe Stern* (1848—1931) aș putea spune că am „copilărit” (de la distanță) pe cînd el era în plină rodnică activitate. Cine n-a auzit atunci de el, cine nu l-a cunoscut, direct sau indirect? De aceea, poate, l-am regăsit ca pe o veche cunoștință, sub lespezea pe care au fost săpate (finess, pentru cel care a tradus unsprezece din piesele lui Shakespeare) cuvintele lui Hamlet: „Pace vouă care dormiți pe necunoscutul tîrm de unde nu revine nici un călător”.

Dr. *Adolphe Stern* (*Abner ben Ghidale*), fruntaș al comunității evreilor români, a fost unul din fondatorii și primul conducător al Uniunii Evreilor Pămînteni, primul reprezentant al acesteia în Parlamentul țării, președinte de onoare al Comunității evreilor din București, președintele templului coral. Om de cultură, literat, filozof, ziarist, a tradus în limba germană din versurile lui V. Alecsandri, Cezar Bolliac, poveștile lui I. Slavici, iar în românește a tradus din Schiller și din Shakespeare, din Goethe și din Heine, din versurile lui Giosuè Carducci, Giovanni Pascoli, Gabriele d'Annunzio. A colaborat la numeroase publicații românești și evreiești. Jurist de seamă, primul avocat evreu din România, a publicat o serie de lucrări juridice, între care Codicele românesc adnotate și a ținut cursuri de drept internațional și privat la Școala de științe politice și administrative. Bogata-i activitate este cu vioioane consemnată în extrem de interesantele trei volume de „Însemnări din viața mea”.

Să ne oprim o clipă la mormîntul său, în preajma (18 octombrie) celor patruzeci de ani de la moarte! („Ferice de omul care părăsește viața la fel de curat cum a fost atunci cînd a intrat în ea”).

Rîndurile de onoare

din cimitir, primul și al doilea mai ales, în dreapta și în stînga, cuprind multe nume familiare între cele două războaie.

Cel mai din față mormînt, în dreapta, e al avocatului *Israel Bacal* (1902—1961). Între anii 1952 și 1961 a fost președintele Federației Comunităților Evreiești (M) din țară. A făcut parte din conducerea Asociației juriștilor democrați și a Uniunii avocaților din România.

Urmază, în ordine: dr. *I. Bömbsch* fost vicepreședinte al Comunității evreilor din București, eminentul ziarist *B. Brănișteanu*, mort în decembrie 1947 („Curierul Israelit”, „Dimineața”, „Adevărul”); av. *Eduard Manolescu* (mort. 1949); cunoscutul luptător social și alinător al durerilor dr. *L. Ghelester* (mort la 28 iulie 1945), suferind de boala din București cu nume auzit de sugestiv dar mai ales de corespunzător, „tubirea de oameni”. Dr. *L. Ghelester* a fost un medic (din toate punctele de vedere) al celor mulți, un părinte al celor umili, un îndrumător, s-a identificat și cu zbuciumul uhiței evreiești. Înainte de a se stabili și a activa în București, a fost o mare figură a Iașului, unde spitalul de copii „Dr. L. Ghelester” înființat în 1911, „după îndeemnul medicului societății „Fraterna Israelită-Păcurari”, a avut faimă în întreaga țară, datorită bunicii purtări de grijă trupească și sufletască ce se da copiilor”. La Iași a lăsat un nume frumos și în corpul didactic, ca director al școlilor „Cultura”, ca profesor de igienă la liceul Varlam etc. A contribuit la înființarea Băncii de credit Măruț (Gemilat Hasudim) unde meseriașii puteau găsi un mic capital, fără dobîndă sau cu una foarte mică, pentru a-și îngheba cele necesare practicii meseriei...

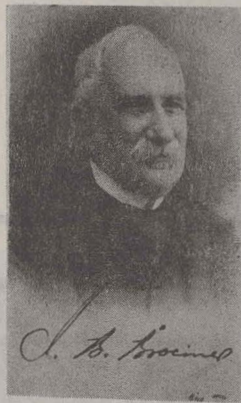
Mai departe înțelîm pe: *Emil Dorian*, fost secretar general al Comunității evreilor din București, (despre care vom scrie la capitolul dedicat scriitorilor); *Rose dr. Perlberger*, (1885—1949) înimoasă sprintătoare a operelor de asistență socială și culturală din Bacău; *Sigmund Goldfarb* (1874—1944), cîtor al școlii primare „Instrucțiunea” și președintele ei timp de 42 ani, fost președinte al Comunității evreilor din București și al Saceri (pe mormînt, un frumos basorelief-bust, în bronz,

de cunoscutul sculptor D. Mățăuanu, 1927); *Jules Salzman* (1893—1959); omul de bine *Ascher Kandel* (1862—1927); *Moritz Schweig* (1884—1933) secretar general al Comunității evreilor, întemeietorul popoului ziar „Curierul Israelit” („A binemeritat de la evrei români”); și, într-un impresionant mormînt prin simplitatea-i, în contrast atît de violent cu realizările lor în folos public, soții *Minu* și *Aron Schuller*.

Tot în rîndurile speciale

alte citeva nume sonore: *Ely Berkowitz* (1864—1933), inițial președinte al Comunității evreilor din București și al Uniunii comunităților evreiești, președintele templului coral și al Saceri; *Frederic Michelson*; *Isidor L. Sternbach* (1876—1940), președinte al Comunității evreilor din București și al Saceri; avocatul și ziaristul *Gabriel Schaffer* (1893—1953); dr. *Lazăr Mayersohn*, mort în 1954 („Cărturar, a învățat întreaga viață / Altor dînd știință și povăț / Bun părinte al obștei, viața-i toată / I-a fost pururi obștei închinată”); scriitorul *Samuel Gregor* (1883—1961) vicepreședinte al Comunității evreilor...

Dar nu numai în primele rînduri ale cimitirului se află cei care, în viață fiind, au stat în primele rînduri ale iubirii aproapei. De parte, în dreapta, am văzut un chiosc din grilaj (grupa A, rîndul 38, lîngă zid) unde, ferit de mulțime, se odihnește *Filip A. Focșăneanu* (1832—1912) cu familia. Cite n-a fost *Filip Focșăneanu*? Președinte Comunității evreilor, al templului coral, al școlii „Jacob și Carolina Löbel”, al societății pentru ajutorarea studenților „Jacob Löbel”, al societății Sacra, al spitalului „Caritas”... Pe toate le-a condus cu

Trei frunțași ai obștei. De sus în jos: dr. *Adolphe Stern*; dr. *Lazăr Mayersohn*; B. Brociner.

energie, cu succes. Dar cel mai mult s-a consacrat învățămîntului întemeind și organizînd, cu propriile-i mijloace, școala profesională de fete „Filip și Rasel Focșăneanu”. „Ca un tată devotat se ocupa zilnic de bunul mers al școlii și de sănătatea copiilor menite să intre în luptă pentru țară, să fie bine preparate pentru această luptă” (M. Schwartzfeld). Și s-a mai dedicat *Filip Focșăneanu* ajutorării talenților tineri și lipsite de mijloace, cum și alinării multor altor nevoi.

Și mai departe încă se află dr. *Sache Grünberg* (1870—1953). Nu în frunte se află și

dr. *Benedict Kanner* (1878—1947), profesor secundar, directorul Gimnaziului evreiesc și al școlilor secundare „Cultura — Max Azioel” secretar general onorific al Societății Sacre. Și mai e *Regina Wappner* (decedată în 1932); *Adolphe Bernard* (decedat în 1928); *Maximilian Singher* (decedat în 1928); *Samuel Birman* (decedat în 1956); dr. *Samoil Birman*. *Bera* (1871—1954); dr. *Sigmund Cohl* (mort în 1959), neobosit în slujba binelui”; dr. *Iuliu Ghelester* (mort în 1967); dr. *Filip Kreindler* (mort în 1956); avocat *Adolf Magder*, președinte Ligii Chirișilor (mort în 1941); colonel dr. *Filip Westfried* (decedat în 1920), „medic al uleiței evreiești”; *Carol Zimmer* (mort în 1941); dr. *Morel Braunstein*; dr. *Ignatz Steinhart* (1869—1931); dr. *S. Baruch-Pitești*.

Nu putem să-i ultimăm

pe farmacistul *Alexandru Solomon* (1875—1939), ajutor de primar al capitalei, a condus, organizat și etizat școalele evreiești”; pe *Iancu Lauterman* (1889—1956), fost vicepreședinte al Comunității evreilor din București, președinte al templului și al societății „Caritatea”; pe fostul președinte al templului coral *Jacques O. Klein* (1882—1951); *Saie Rosenfeld* (1866—1921) inițiatorul și președintele templului „Unirea Sîntă”; *Tobias Tailler* (1869—1940) președinte al templului „Unirea Fraternă”; *Max Brucker* (1886—1965) unul din fondatorii templului „Credința” din cartierul Dudaș-Radorin (1927), mulți ani în fruntea conducerii acestui templu, membru în comitetul de sprijin al cursurilor de Talmud Toră; *Mayer Weissman* (1877—1933) fost președinte al societății de ajutor reciproc „Emile Zola” din cartierul Grivița... Iar din provincie: *Iancu Grünberg* (decedat la 7 ianuarie 1933, în vîrstă de 77 ani) fondatorul și președintele Comunității evreilor din Găești (U.E.R.); *Amon Hornstein* (decedat la 16 octombrie 1906, la 66 ani) fost președinte al Comunității evreilor din Turnu-Măgurele...

Dintre cei mai vechi, o interesantă figură a fost *A. E. Gaster* pe care o inscripție din holul de intrare în cîmîr al enumează printre „supraveghetorii” primei clădiri a cimitirului (1882). Acest Gaster, tatăl marelui filolog și folclorist rabinul *Moses Gaster*, a îndeplinit funcție de „înviul secretar interpret” al consulatului general al Olandei la București. Un sir întreg de mormine, deosebite de toate celelalte (ridicate la înălțime), pe rîndul 8 din dreapta, adăpostește membrii familiei Gaster.

Oameni ai cărții

nu se putea ca evreii să nu dea și ei nu număr mare de oameni ai școlii. („Un oraș care nu are școală merită să fie dărîmat” spune Talmudul). Despre unii am amintit. Dar mai sînt alții!

Printre înțeleptele pietre funerare așezate în cimitirul „Filantropia”, pe alea principală, se află o „lespede coplesită de inscripții în două limbi: în ebraică și românește” (*Barbu Lăzăreanu*), poate cel mai lung epitaf de aici, o adevărată biografie. Este vorba de *Nafthali C. Popper* (1820—1891), ziarist, profesor și director al „primei școle a Israelitilor pămînteni din București” de la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea adevăratei credințe unită cu sentimente naționale române printre coreligionarii sei”, publicist și traducător în limba română a multor scrieri ebraice și germane, librar-anticar-editor... Unul din amatori obștei evreiești din România, a tipărit „Gnomologia talmudică” (păde din bătrîni) etc. Tatăl vestitului explorator (și ulterior „rege”) al Țării de Foc, *Julius Popper*, se cuvenea să-l pomenim la (11 octombrie) cei 80 ani de la moarte. Mereu învățat în „corturile Torei”, era unul din cei pătrunși de înțelepciunile din „Pirkei avot”: „cel ce nu-și sporește învățătura și-o împuținează”, și de adevărul talmudic de „la 1852—1867, fondator și redactor al ziarului român-ebraic „Timpul” (1859), „luptător neobosit pentru combaterea superstițiilor și restabilirea a

(Biblia — Ps. 68 : 6), de la a cărui moarte a trecut exact un sfert de secol. Iată unul care nu era bogat pentru el ci pentru alții, pentru cei săraci !

Noi, cei de la Bacău, ne amintim din belșug de acest anume, venind împletit cu al soției sale : la spitalul „Mina și Aron Schuller” ne duceau mamele, în copilărie, să fim consultați pentru orice nevoi ; licean fiind, în vasta grădină a locuinței lui Aron Schuller mi-am făcut ucenicia, alături de un grup numeros de băieți și fete, în cultivarea pământului (ne pusesse totul gratuit la dispoziție : teren, unelte, materiale și pe urmă roadele), după ce o vreme, elev la *Leirar* Merdler în pauze săream gardul în aceeași grădină, vecină, ca să luăm fel de fel de poame, nestinjenii de paznicul care ne privea atent dar avea poruncă să se facă totuși că nu ne vede ; când am mai crescut, luam parte sambătă seara la serbările-festival din grădina spitalului „Schuller”, într-un cadru atât de pitoresc ; student la București, am fost găzduit (fie și ca „spalist”) în căminul „Mina și Aron Schuller” unde multă vreme (și când am încetat de a fi student) am și luat masa la cantină... Nu l-am văzut niciodată pe Aron Schuller dar era necontenit prezent în viața mea ; nu m-a văzut niciodată dar se ocupa cu atâtă insistență de mine și de adția alții...

Cine era acest om, al cărui centenar de la naștere îl vom sărbători anul viitor ?

S-a născut la Bacău, la 23 iulie 1872. N-a apucat să învețe decât la *heidr*, întrucât mulțindul de timpuriu tatăl, a trebuit să-l continue în prăvăliora de fierărie și de cereale : avea de hrănit șapte surori și patru frați cu care îl binecuvântase bunul Dumnezeu. În acest fel s-a obișnuie și să trăiască pentru alții !

Conducându-și treburile cu pricepere, în 1914 deschide în București „Prima semințerie agricolă”. Se înscrie printre promotorii culturii de mazăre în România dar se ocupă intens și de cereale.

În Bacău a restaurat cimitirul evreiesc, în București a reînălțat templul Mogosoaia.

În timpul celui dintâi război mondial, când țara trecea prin momente atât de grele ale retragerii în Moldova, Bacăul era plin de zeci de mii de refugiați, civili și militari. Atunci a izbucnit o epidemie crâcnă de tifos exantematic. Aron Schuller împreună cu soția a înființat și amenajat cu cheltuiala sa, zece spitale : în sinagogi, în case părăsite, în rezinice. Pleca mereu la lași ca să aprovizioneze aceste spitale cu instrumente chirurgicale, medicamente, lingerie de pat și corp, totul pe cheltuială proprie. A înființat două cantine gratuite unde luau masa zilnic 1200 persoane ; și a construit o vastă hală (în fața primăriei) adăpostind o cecărie care servea zilnic 6000 porții de ceai cu pînă, gratuit. De două ori pe lună distribuia populației nevoiașe din Bacău : fasole, zahăr, ceai, etc.

După război (primul război mondial) a cumpărat palatul fostei legații italiene la București, în strada Sf. Ion Nou și l-a amenajat în cămin studentesc. Mii de studenți au găsit aici adăpost și masă gratuită (sau cu preț formal).

A dispărut din viață discret (30 iunie 1946), iar când a trecut modestul cortegiu mortuar al soției sale (26 octombrie 1924), clopotele bisericii Sfânta Vineri au răsunat îndelung și parcă mai jalnic ca de obicei, măcar că era vorba de o evreică !

Despre Aron Schuller se știe că a făcut numai bine. („*Deci să faci și bine și rău, spun înțelepții, mai bine să nu faci nimic*”).

iVaia lui, precum în Talmud : „*Omul vine pe lume cu pumnii strinși, de parcă ar spune : Totul va fi al meu ! Și e îngropat cu palmele întinse, ca și cum ar spune : Iată-mă, n-am luat nimic cu mine !*”.

MARIUS MIRCU

Abraham Zacuto, eruditul din Salamanca

În secolul al XII-lea, evreii din Salamanca se bucurau de o situație privilegiată. Lucrul acesta se datoră bunelor servicii pe care ei le-au adus regelui Fernando al III-lea de Leon, în timpul războiului pe care acesta îl purtase împotriva regelui Castiliei, în anul 1169. Drept recompensă, consiliul legislativ le-a acordat, în anul 1170, aceleași drepturi pe care le aveau și locuitorii creștini. Ceva mai mult, se ordonă ca ei să fie protejați de orice neplăceri. Totuși, lucrul acesta nu a fost suficient pentru a-i scuti de persecuțiile care aveau să vină în anul 1391. În anul 1412 în Salamanca predica episcopul Vicente Ferrer, care prin predicile sale căuta să obțină convertirea evreilor. Cei care au acceptat convertirea, au fost numiți „vicentini”.

În zilele acelea, marea sinagogă din Salamanca a fost transformată în biserică, denumită „Vera Cruz”. Pe porțile s-au scris câteva versuri latine care făceau referință la acest eveniment.

Pe vremea aceea, în Salamanca trăia rabinul Menahem Ben Haim Ha Aruk, precum și talmudistul Moses Ben Benjamin, împreună cu fiul său Isaac. De asemenea în acest oraș trăia și matematicianul și astronomul Abraham Zacuto, care ajunsese profesor al faimoasei universități.

Abraham Zacuto era prototipul umanistului și al omului dle știință format în aulele ilustre pline de erudiție ale celui „Salmanica Docens”.

În anul 1473 a scris opera sa *Biur Lubot* pe care a publicat-o în limba latină sub titlul *Almanach Perpetuum*, un fel de tratat de astronomie pe care l-a redactat la cererea protectorului său, episcopul Gonzalo. Această operă a fost foarte mult utilizată de către navigatori. În anul 1480 a avut norocul să găsească un protector în persoana lui Don Juan de Zuniga și să scrie pentru el un tratat de astronomie *Armaim La-Binah* sau *Scurt tratat despre influențele cerului și cauza eclipselor*. Tot el e autorul altor două opere *Sefer Tekumat Zakebut*, o lucrare despre astronomie și *Hosafat le-Sefer Ha-Aruk*, un dicționar sau un lexicon rabinic-arameic.

Marile sale merite nu l-au scutit însă de persecuții și atunci se refugiază în Portugalia. Regele Juan al II-lea l-a numit astronom și istoriograf al curții și a fost consultat despre posibilitățile expediției proiectate de Vasco de Gama, pe care el a aprobat-o și a încurajat-o. Corăbiile echipate pentru marea călătorie au fost prevăzute cu un astrolab perfecționat de Zacuto. Dar curând e nevoit să părăsească și Portugalia, de unde pleacă în Tunis. Aici a scris opera *Sefer Iohasim*, adică *Carta semințiilor*, care este o istorie a poporului evreu de la creație și până în anul 1500. În această lucrare se referă la faptele regiilor lui Israel și descrie monumentele pe care ei le-au înălțat. Tot aici relatează despre captivitatea din Babilonia și despre evenimentele din perioada celui de al doilea templu.

După cucerirea Tunisului de către spanioli, Zacuto se instalează în Turcia unde rămâne până la sfârșitul zilelor sale (1510).

Cunoștințele lui Zacuto, raportate la epoca lui, erau vaste. Pe el nu-l satisfăceau operele istorice vechi, și afirma chiar că prezentarea tanaților și a amoriților de către Maimonide, în introducerea codului său, era incompletă.

Abraham Zacuto a fost una din marile personalități ale culturii ebraice pe care le-a produs sefardismul în decursul secolelor.

ESDRA ALHASID

Oameni, într-o vreme de neomenie

Au trecut de-atunci trei decenii și ies abia acum la iveală fapte de omenie petrecute în vremea de cruntă prigoană hitleristă. Apar tot mai multe, cu cât ne depărtăm de acele vremuri, ies ca undelele mării la suprafață, după ce s-au depus reziduurile.

„PENSIUNEA” DIN PODUL CASEI

În numărul 259 al revistei noastre am evocat curajoasa și umana acțiune a doamnei Antal Rozalia care în anul 1941 a ascuns, deci a salvat, un număr de evrei din Satu Mare, în timpul prigoanei fasciste. Am amintit că acțiunea ei a fost continuată de un sofer, anume Földes.

Sintem în măsură să completăm cele povestite de noi, ca urmare a unei relatări făcute de însuși ael sofer, Földes Dezideriu.

Când adăpostul organizat de Antal Rozalia devenise supraaglomerat, unul din „locatarii”, Zigmund Freund, s-a hotărât să-și încerce norocul în altă parte. Într-o noapte a bătut la ușa lui Földes Dezideriu care fusese o vreme în slujba tatălui său.

Prunejdia era aici și mai mare, pentru că Földes nu dispunea decât de o cămăruță ; înțreținerea era mult mai dificilă de oare ce fostul sofer era acum șomer. Totuși n-a găsit : l-a adăpostit, l-a hrănit. Unde mănincă doi (soferul cu nevasta)...

După câteva săptămâni iar a bătut cineva, noaptea, la ușa lui Földes : fratele lui Zigmund, Solomon. (Adăpostul Rozaliei devenise cam „deochiat”). L-a adăpostit și pe el. Cât de grea era situația se poate deduce și din faptul că alimentele strict necesare erau atunci distribuite pe bază de cartele iar frații Freund, bineînțeles, nu aveau cartele. Totuși, de bine de rău s-au descurcat. Unde mănincă trei...

Până când vecinii lui Földes au început să observe, au început să se întrebe și să întrebe.

Frații Freund nu mai puteau rămâne. S-a stabilit ca ei să plece la Budapesta, unde se puteau ascunde mai ușor. Soția lui Földes și-a asumat riscul imens de a-i conduce, cu trenul, la Budapesta, folosindu-se de actele de identitate ale fiilor ei. Și frații Freund au fost salvați.

— Abia răsuflasem ușurați — povestește Földes Dezideriu — când, într-o noapte, iarăși auzim bătăi în ușă !

Era Isac Haendler, și el adăpostit până atunci de Antal Rozalia...

Haendler a rămas în casa soților Földes, până la eliberare ; dar pentru că a reușit să facă rost de ceva bani, au închiriat o locuință care avea și pod. În podul acesta s-au putut ascunde de-atunci sumedenie de oameni (și nu numai evrei) amenințați : găseau aici adăpost, hrană, li se procurau haine, legitimații false. Uneori se aflau în acest pod câte opt-zece oameni deodată ! Unde mănincă patru, ce mai contează o duzină în plus !

Alte amănunte, evocarea atîtor și atîtor peripecii și emoții prin care au trecut cu toții, gazde și oaspeți, sînt de prisos : Földes Dezideriu e azi pensionar la Baia Mare și nu discută despre ce-a fost în vremuri grele, decât dacă este neapărat necesar ; cum a fost, de pildă, prilejul de a ni se destăinu.

CUM A LUAT FIINȚA UN DETAȘAMENT DE MUNCA

Într-o noapte, era prin noiembrie 1941, cîțiva evrei din București (printre care inginerul Iancu Lemel, Max Berman, Petraru-Stein) locuind în strada Labirint nr. 38, au trezie din somn pe lt. colonelul Dumitru Vasiliu care locuia în același imobil. Ofițerul era comandantul Detașamentului Trupe Ministerului Marinei.

— Domnule colonel, în zori pleacă departe un convoi de două sute de evrei. Dacă nu interveniți, se știe ce se va alege din ei !

— Dar eu ce pot să fac ? !

— Știm că Marele Stat Major a hotărât ca pentru diferite munci auxiliare, unitățile militare să se ajute cu civili.

— Dar aici e vorba de evrei !

— Tocmai. Și alte unități militare au cerut detașamente de evrei, pentru muncă.

— Numai că eu n-am nevoie de așa ceva. Noi nu avem asemenea munci. Ne ajung ostașii noștri, n-am avea cum justifica alții !

— Nu s-ar putea să organizați asemenea munci ? Aveți prilejul să salvați de la moarte adția oameni !

Lt. colonelul a luat imediat legătura cu șeful Serviciului Mont al Marelui Stat Major, colonelul Aurel Mălinescu, cu care făcuse serviciu la Școala pregătitoare de ofițeri de infanterie. Colonelul a dat aprobarea. Întreg detașamentul de evrei ce urmau să plece, a fost pus la dispoziția Detașamentului Trupe Ministerului Marinei.

Dar Detașamentul Marinei într-adevăr n-avea nevoie de acești oameni, nu știa ce să facă cu ei ; iar dacă nu i-ar fi folosit, cineva s-ar fi sesizat

Și-atunci, cu sprijinul cîtorva ofițeri (căpitani I. Puricescu, Dan Petcu, Pompiliu Boian-giu...) s-a înjghebat un detașament de muncă : în grupe de câte 30 oameni, evreii veneau, prin rotație, să efectueze o serie de treburi : descărcău lemne din vagoane, descărcău cărbuni, alimente, îmbrăcăminte. Din primăvară pînă în toamnă s-au ocupat de un teren viran, ca să amenajeze o grădină de zarzavat, pentru trupă. Meseriașii din detașamentul de muncă își făceau meseria : câpeau hainele și ghetetele ostașilor, vopseau, reparau... Primeau și învoiri, ca să-și poată căuta de treburile existenței.

Dispozițiile autorităților superioare cereau ca evreii din asemenea detașamente de muncă să-și procure singuri hrana, de acasă. Dar mulți din acel detașament erau lipsiți de mijloace. Lt. colonelul Vasiliu a dat dispoziții ca aceștia să mănince cu ostașii ; iar seara, la plecare, li se da hrană în vasele aduse de-acasă „să aibă și pentru copii”.

— De ce ați făcut toate acestea ?

Lt. colonelul Dumitru Vasiliu (astăzi pensionar, în Roman) nu și-a pus niciodată o asemenea întrebare.

— Încă în liceu, la Piatra Neamț, am avut mulți colegi evrei. Când m-am mutat în București am avut mulți vecini evrei. I-am cunoscut, am văzut că evreii sînt oameni ca toți oamenii. De altă parte, din fragedă copilărie am crescut într-un mediu religios. Mi s-a explicat că întregul univers este creat și condus de un Dumnezeu, unic pentru toate religiile, toate popoarele și toate timpurile. M-am întrebat de multe ori care este religia cea mai bună. Am ajuns la concluzia că este cea în care te-ai născut ; cu obligația de a respecta și celelalte religii. Și cum religia mozaică este cea mai apropiată de cea creștină...

Desigur, aceasta poate fi o explicație. Dar adevărata, temeinică explicație este aceasta : colonelul a fost și a rămas om, indiferent de vremurile pe care le trăia, de ordinele pe care le primea.

A înțeles că omenia nu este o modă schimbătoare pe care o porți pe vreme bună iar pe vreme rea o suspenzi !

DE CE ȘI PENTRU CE ?

Să evocăm acele vremuri, fie și prin faptele pozitive ?

Prin faptele culese și înfățișate de noi, acest lucru vrem să-l arătăm : iată, și pe vremea aceea se putea face ceva, dacă erai om adevărat !

ISRAEL MARCUS

EXISTĂ O ORĂ...

Există o oră care vine-n zbor cu vîntul
Și face mai albastră și mai străvezie fereastra și făptura
O oră care vine-n zbor cînd soarele apune.
Cînd cel mai cenușiu vesmînt se-mbracă-n colb de aur,
Și cel din urmă cerșetor are-n mîna-a sa răsplată,
Coroana cu diamante a regelui Midas...

În românește de Israil Bercovici

Itic Manger

MĂRTURIE DESPRE ANII ACEIA...

În editura Memorial Press din New-York a Federației Internaționale a asociațiilor foștilor deținuți în lagărul nazist Bergen-Belsen a apărut de curând în traducere engleză cartea Doniei Rosen „Pădurea — prietena mea”. Este vorba de un jurnal scris de aceasta în anul 1943, pe când avea vârsta de 11 ani, și se afla ascunsă într-o pădure. Effritia și un ciot de creion i-au fost procurate de salvatoarea ei, o țărăncă bătrână, care fusese izgonită din sat. Aceste foi de hârtie au constituit nucleul unui roman, scris în limba polonă, după terminarea războiului. Este o povestire palpitantă cuprinzând urmărirea, arestarea, înțemnițarea, evadarea și supraviețuirea autoarei.

CONFERINȚA MONDIALĂ A SINAGOGILOR

Cea de a doua conferință mondială a sinagogilor și a organizațiilor religioase evreiești va avea loc la Ierusalim, între 9 și 12 ianuarie 1972. Se crede că la această conferință vor participa 1000 de delegați ai sinagogilor și comunităților evreiești din lume.

PELERINAJ LA TERESIN

Federația comunităților evreiești din R.S. Cehoslovacia a organizat, ca și în anii precedenți, un pelerinaj la cimitirul fostului ghetu nazist din Teresin. Cimitirul este dominat de o menora de piatră de dimensiuni uriașe, înălțată în memoria miilor de deținuți care au fost masacrați de naziști în anii celui de-al doilea război mondial.

DICTIONAR GERMAN—EBRAIC

În editura Max-Hieber din München a apărut un dicționar german—ebraic. Se află de asemenea în pregătire un dicționar ebraic—german.

Auturul acestor lucrări este filologul prof. David Herstig.

OBȘTEA EVREIASCĂ DIN FRANȚA

Anuarul israelian pe anul 5732 cuprinde date la zi despre marile comunități evreiești din lume. Iată de pildă câteva cifre despre obștea din Franța.

Cu cei 550 00 de membri, aceasta este cea mai mare comunitate evreiască din Europa occidentală și a patra din lu-

me. 60 la sută din populația evreiască locuiește la Paris, 25 la sută în sudul Franței. În țară există 293 comunități, dintre care 174 numără sub o mie de membri.

În afară de Paris, principalele comunități se află la Marseille (65 000 evrei); Lyon (20 000); Toulouse (18 000); Nice (16 000); Strasbourg (12 000).

Recent, scriitorul Iehzekiel Kornhaender a publicat o interesantă monografie a comunității evreiești din Paris, din cele mai vechi timpuri și până în epoca noastră.

EXPOZIȚIE ARHEOLOGICĂ

În sălile Muzeului municipal din Haga (Olanda) a fost organizată o expoziție consacrată descoperirilor arheologice făcute pe locul cetății antice Masada.

Anterior expoziția a fost prezentată la Londra, New York și în alte orașe.

INCEPUTURILE TIPARULUI EBRAIC

Revista „Israelitisches Wochenblatt” din Zürich publică un studiu despre începuturile tiparului ebraic.

Cam 100 de ani după descoperirea de către Gutenberg a tiparului, s-a deschis la Zefat prima tipografie ebraică. Tipograful, rabi Elieser ben Ișhac Așchenazi, era originar din Praga și înainte de a se stabili la Zefat mai avusese o tipografie la Lublin și la Constantinopol. Tipografia din Zefat a funcționat o lungă perioadă de vreme, totuși există prea puține amănunte cu privire la activitatea ei. Un alt premergător al slovei ebraice imprimate este tipograful Gerson Soncino, din vestita familie Soncino, care tipărise tratatul Berahot din talmud și primul Tanah.

Tipograful neevreu Daniel Bomberg și-a câștigat faimă obținând de la papa autorizația de a tipări talmudul babilonian. El a fost primul care a tipărit talmudul babilonian cît și talmudul ierusalimean (în 5 ediții).

Din orașele italiene, tiparul ebraic a ajuns în orașele din centrul și estul Europei. Au apărut tipografiile la Lublin, Cracovia, Praga etc., de asemenea în Europa occidentală, mai ales la Amsterdam.

Un merit deosebit și-a câștigat aici Menasse ben Israel, înființând o mare tipografie ebraică ce a funcționat 150 de ani.

Odată cu răspîndirea hasidismului, s-a simțit nevoia să se tipărească cărți hasidice și cabalistice. După o întrerupere de 240 de ani, la Zefat a început din nou să se tipărească cărți ebraice. Samuel Aba Șapira a tipărit un comentariu la Șulhan Aruh. Cunoscuta editură din Vilna, care a publicat ediții importante ale talmudului, precum și operele unor comentatori a fost înființată în anul 1789 de către Baruh ben Iosef, într-un orașel de lângă Vilna.

EXPOZIȚII

Muzeul evreiesc din Budapesta a organizat două expoziții permanente, avînd ca temă „Istoria evreilor din Ungaria” și „Religia mozaică în antichitate”.

ÎN 46 DE ȚĂRI

Cel de-al 1 000 000-lea exemplar al „Jurnalului Anei Frank” vîndut în Anglia, a fost cumpărat zilele trecute de un student, într-o librărie din Londra. Tulburătoarele confesiuni ale tinerei Anna care și-a găsit moartea într-un lagăr nazist de exterminare în cursul celui de-al doilea război mondial, au văzut, pînă în prezent, lumina tiparului în 46 de țări ale lumii. Manuscrisul original, de incontestabilă valoare umană și istorică, se află în păstrarea unei bănci elvețiene.

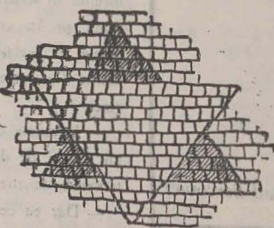
STUDIAREA PERIOADEI NAZISTE

Pentru anul 1972 se proiectează organizarea unei conferințe internaționale pentru studierea perioadei persecuțiilor suferite de evrei în anii dominației naziste. Linile generale ale acestei reuniuni au fost schițate. Se are în vedere patru sesiuni, cu următoarele teme: Implicațiile morale și teologice ale holocaustului; cercetările istorice recente; documentația martorilor oculari; literatura holocaustului.

SINAGOGI DIN PRAGA

Sub acest titlu a apărut la Praga lucrarea dr.-ului Jan Hermann și dr. Milod Wilimkova despre lăcașele cultului mozaic din capitala Cehoslovaciei.

Cartea cuprinde descrierea istorică a fiecărei sinagogi,

Simhat-Tora la Templul coral din București

prezentarea sub aspect arhitectural completat de ilustrații.

Cartea a fost tradusă în limbile engleză, franceză și germană, pentru uzul turiștilor care vizitează Praga și se interesează de aceste lăcașe de cult.

SALOM ALEHEM ÎN LIMBA RUSĂ

La Moscova a apărut primul volum din culegerea în 6 volume din scrierile lui Salom Alehem. Cîitorul de limbă rusă găsește cele mai reprezentative scrieri ale marelui umorist.

Fiecare volum, apărut în excelente condiții grafice, e tipărit într-un tiraj de 100 000 exemplare.

TEATRU DE ARTĂ ÎN LIMBA IDIȘ

Un nou ansamblu dramatic de limbă idiș a fost constituit la New York. Teatrul, condus de actorul Ben Banus, își propune să promoveze un repertoriu de calitate, alcătuit din piese ale clasicii de limbă idiș și ale măștrilor dramaturgiei universale.

O NOUĂ SINAGOGĂ

O nouă sinagogă a fost inaugurată de curînd în orașelul olandez Breda, unde există o mică obște evreiască.

La construirea acestui sfînt lăcaș au contribuit, alături de enoriași evrei și numeroși creștini.

PROZĂ EBRAICĂ

În editura Bentham din New York a apărut o culegere de nuvele ale unui număr de opt prozatori contemporani de limbă ebraică. Alături de textul original volumul cuprinde traducerea respectivă în limba engleză.

FESTIVAL AL FILMULUI ANTIRASIST

Din inițiativa Institutului pentru drepturile omului a fost organizat la Strasbourg un Festival al filmului antirasist. În 5 dintre cele mai mari săli de cinema au fost prezentate 45 de filme, produse în diferite țări, avînd ca tematică lupta împotriva discriminării rasiale.

SALOM ALEHEM ÎN LIMBA PORTUGHEZĂ

La Rio-de-Janeiro (Brazilia) o companie teatrală reprezintă de mai multe luni, cu mult succes, comedia muzicală „Violonistul pe acoperiș”, după povestirea lui Salom Alehem „Tevie lăptarul”. Spectacolul are loc în limba portugheză și se bucură de mare succes.

LUCRĂRI DE EBRAISTICĂ

După cum am relatat, la Moscova a apărut un dicționar de buzunar ebraic-rus. În pregătire se află un dicționar (format mare) ebraic-rus și rus-ebraic, ce vor cuprinde aproximativ 22 000 de cuvinte. Dicționarele apar sub egida lui Abraham Rubinsein, profesor la Institutul sovietic de orientalistă. În cadrul institutului funcționează un curs de limbă ebraică cu o durată de 3 ani.

LEGĂTURI STRĂVECHI

Împlinirea a 2 500 de ani de la constituirea imperiului persan prilejuiește presei evreiești să scoată în evidență legăturile istorice străvechi dintre cele două popoare. Astfel, se amintește că regele Cyrus a manifestat înțelegere pentru exilații evrei, după distrugerea primului templu, îngăduindu-le să se înapoieze în patrie, sub conducerea lui Ezra și Nehemia.

STRADA ANNE FRANK

O stradă dintr-un cartier al Belgradului a primit denumirea Anne Frank, întru cinstirea memoriei fetei-martir de la Amsterdam, victimă a nazismului.

(המשך פון זייט 11)

זעצער פאר יידיש און עברית
משה ב ערקאוו יטש

אין סוף, אי סוף -
העם זיך ערשט איין
פיערונג איז אַנזענד
סידר, יעסו סוף, א
קונסטאציע.

אזרחי יצחק, נאם פון יצחק, רופא
יגדן איינעם פון יצחק'ס יונגען נישט
צו שטיין מיט פארליינעם הענט, און
ארבעטן כדי זיך צו שפייזן, צו וויד-
מען זיך דער עבודה, דער שטענדישער
ארבעט, פארבונדנדיק זי מיט עבוד
שלבו זי תפילה, מיט דער תפילה וואס
איז זי ווונדערבארע שטרעבונג פון
דער נשמה (תענית ב.).

"את האלֵּהִים הַזֶּהָרָה נָתַ"
 (בראשית ו' מ"ו) וְנִרְאָה לָהּ
 עַל פִּי מֶלֶךְ שֶׁתּוֹכֵחַ "קִהּוּ מַלְכִּי
 דְּבָרִים יוֹשִׁיבֵי אֶל ד' אֲמָרוּ
 אֵלֵינוּ אֵל תֵּשֵׁא עוֹן קִחוּ שׁוֹב
 וְנִשְׁלַמְה מִרִּים שִׁפְטֵינוּ וְהָיָה
 יוֹדֵנוּ) כִּי בַּיּוֹמִים הָרִאשׁוֹנִים
 אִם אֵדִינוּ אִישׁ שׁוֹמֵר מִצְוֹת
 עֲלֵינוּ כִּל אֵל יִרְעֵנוּ בְּמַט שֶׁאֵי־אָ
 בָאֵמֶת כִּל יוֹשֵׁר כִּי כֵל אִישׁ
 אִשֵּׁר בִּשְׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֹה הִיא
 מִבְּרַח לֵעוֹן כֵּל הַתִּנְחָה עַל
 פִּי הַתּוֹרָה לְכֵל יִהְיֶה לְהִרְפָּה,
 עַל כֵּן רַק מִ שֶׁעָבַר אֶת ד'—
 מִתְסַרְסֵר וְהִיא כִּבְדִּירוֹ
 תּוֹכּוּ כִבְדּוֹ לֹא כֵן כִּבְדִּירוֹ
 אִשֵּׁר הַחֲמוּסִים אֵל יוֹשִׁיבֵי
 אֲדָרְבָּה קְרוּ לְמִנָּה וְאִפּוֹקִימוֹסִים
 מִבְּרִיתָהּ, עַל כֵּן בִּיּוֹמִים
 הַשְּׂכוּמִים מֵאֵלָה לֹא הִיא מִעוֹלָ
 אִם בְּשִׁפְתֵיהֶם כִּבְדּוֹ אֶת ר' יוֹשִׁי
 אֲוִי אֵל עֲצֵם רִצּוֹ לְכַבֵּד
 אַחֲרֵי שִׁירָתָה ר' הִיא לְתַפְאֶרֶת
 מִה שֶׁאֵין כֵּן בּוֹמִינוּ אֶת אֵל
 מִה בְּדָבָרִים נִעְבֵּר אֶת ר' אֶלֶף
 שֶׁאֵין זֶה עֲבֹדָה תִּמְהָ כִּרְאוֹ
 וְנִכְוֵן מִלֵּל מִלֵּל חֲטוּב אֵלֶּךָ
 הַקְדוּשָׁה בְּדוֹר הוּא גַם הִיא
 כִּי שְׂבֹרָאֵי כּוֹנְנֵת לְעֲשִׂים
 עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת אֵל לְבֹד־
 וּלְתַפְאֶרֶת נִחְשָׁבֵת וְהִיא שֶׁאִמָּר
 חָחֵן עֲמֵם דְּבָרִים יוֹשִׁיבֵי אֵל

לפי שד"ך יראה ד' חתם
מיר להטרוף לעצמו סמך
ורוממה אמר: הלאמר חסם
שהלכה ברורה אצלו בלא
כף שאף על פי שהיו ברא
שמים איננו ירא להפשוטוטר
על הוראתו ואוכל זה יגיע
כפר כי תאכל אוי אסור
בעלם הזה שאנל סמורות
וזכר לא בעולם הא שסמך
שבר יותר מפי שמהמר
על עצמו סמך עכל הסמך
יש ובחולתה ככי ה"ה מרן
מהר"א מוידנשוב סמך
הנאון ר' שלום מדיני
הארכ בערוץ שהיה עמר
ותירה וההוראה ביטוי מנהל
קדשת הצדק ומסים יש
כשהא לקבל רכבת הפרדה
אשר לו רכני: "הנה כרצות
השם תהיה מרד ביש"א'
ורבים ירדשו מרד ר' לו'
הלח ברורה וכן מעה א'
אחר שלא תכב חומרות
תדא כות' בתורה כח
היה"א מר' רה דה שר
רוון שינא רב הכול תין
ויכר מסעות בזרה כרבי
מדינתו ומה משגיח
נאמים ונא עליה כשניע
ידיקק שלא לחלל. והחוש
על דגנור קל על בן יאכל
נניס וישמע.

DATE OF BIRTH: 1911

דער דאסער פון פראג

עס זענען פאריי צען דורות נאכן דור המבול. נח'ס נאכ-פאלגער, די יורשים פון זייער ריי זין — שם, חם, יפת — פארגעסן אז זיי נעהערן צו איין משה. די שם-יפת, חם-יפת, וואלפן נעקאמ הארמאניש אויסגען זייערע באזונדערע אייגנשאפטן, אויזוי וועלכע זיי געוואלט זייערע פאטער, ווי סיינל זיך אבער פאנאדער אין פארשידענע שטחים, זייער שפראך איז נישט מער דויעלעכע, זיי געפיען נישט קיין געמיינזאמע שפראך צו בויען אינאיינעם. עס איז דער דור הפלגה, דער אלץ שטארקער קינסטלעכע מחיצות הערן אויפגעשטעלט צווישן זיי, ווייל זיי האבן נישט דאס באווסטוויין פון זייער געמיינזאמע גורל.

איז סאקע פארארפילט דער מען-שטן-מין? פארמאגט נישט דער מען-שטן-מין יענע איבערלעכע כוחות וואס זאלן אים אפארעמיען פון דער פארא-לישער קאמאפאקציע צו וועלכער ער גייט ווידער?

אברהם אבינו איז דער מאן וואס האט זיך שלוחות צווישט צו מאכן די נייע ירידה אין דער מענטשהייט. ער הייבט זיך אויף, ווי א אונדז דאס נעציגל רוי, אבער דער סביבה וואס רינגלט אים ארום.

מיט געווענענע און מיט חכמה צערייטט ער דעם שטייגער פון אבערגלויבן אין געזע-דיגעריי און וועלכען ער איז געווען אדום-געווענענע און דערציגן. אין זיין מוח עקבערן די פראגן וועגן די פגעמאכענע און ווערע פאלגן ביי ער געפונעם דעם חט: צו ערל כל העולות, צו דער סיבה פון די סיבות, צום בורא עולם. אברהם אבינו אנדעקט דעם איינציגן נאם אין גוט ווי אפן שייבן אז מיר זענען אלע קינדער פון איינעם און דאס וועלכע אבינו שטייט. צוערשט איז ער אליין, אבער דאס שטערט אים נישט. ער הייבט געבוי, ער איז דער ערשטער מענטש מיט דעם נאמען, ווייל אפילו ווען ער נאמען וועלכע וואס אונטערשטעלן ער אדא אדא איין זיבט און ער וואלט שטיין אפ דער אנדערער זיבט, פארציכטענע ער נישט אפ זיינע איבערצייגונגען. דאס איז די איבערצייגונג און מיט-שטן-ברודערלעכע, ווי גלייכות חסדים, אין סאציאלער גלייכהייט. דער חילוק צווישן אים און נח איז סאקע אפ דער וועגנלעכער שטרוי וואס זיין ערשטע זאגן איז נישט זיין אייגענע פערזאן נאך, וואס הופט אדער עטל בורא, אלץ ברייטער צו פארשפרייט זיין איינעם און נאמען און נעמען אים אין וועלכע וואס איז פארדארבן גע-ווארן פון זייערע אייגענעם.

דער אב הוזהר גיט, דער פאטער פון אויפיל פלעקער באצוט זיך מיט דער וועלכער ליבשאפט צו אלע די וואס לייען פויט אדער מאראליש. און זיין צייט ברעכט אויס דער ערשטער קריק צווישן די קעניגן פון די פארשידענע פלעקער. די קעניגן בארויבן זיך איינעם דאס אנדערע און דאס שטאלפן בלייבט נישט זיך כדי צו בארייכערן די הערשער. אברהם מ'מאכט א סוף צו אסדי מלכות און ברענגט זיי אלע דעם עולם השווה, אפ דעם סוף פון גלייכהייט. דער מדרש דערציילט אונדז און ווען זיי האבן גע-שלידערט און אים פילן האט ער זיי באווארן מיט שטיקער ערד. ער רופט זיי איינזאמע צו אן אנדערן פארמעסט ווי דעם מיטל, וואס ברענגט אים אומזיסט מענטשלעכע לעבנס. אויב עס איז די דיד פון א פארמעסט, אונט אפ דעם אופן אברהם אבינו, קאמט זיך פארמעסטן ווער פון אונדז קאן בעסער פאס מאכן די ערד וואס ווארט אפ אונדזער אברעם כדי זי וואלט ווערן וואס שטענדיקער.

אברהם ווארפט אפ יעדן מלחמה-רוב. ער וויל אויך ווערע בלייבן מיט ריינע הענט: וואס אדא: איז ווערטלית אה אברהם. קיינער וואלט נישט קאנען זאגן: איז האב רייד געמאכט אברהם'ען. (בראשית י"ד—י"ז). "בזהורו פוט רופותו" זיין נאמי לעבן האט אברהם בא-צאלט זיינע חובות דער געווענלעכער מען

וועלכער ער האט זיך שטענדיק געענענט פאר א בעל-חוב. ווי פילאגנדיק עס זענען אין דעם זין די ווערסער פון בן זומא, אין מסכתא ברכות — נ"ח, כמה יצירות "וויפל מי האט אנגעווענדט דער ער-שטער מענטש עד זאל קאנען עסן דאס ערשטע שטיקל ברויט! ער האט גע-קערט און געווייט צו געשניטן און געבאקן... און איך שטי אויף אינדער-פרי און עס דאס פארמיקע ברויט אן קיין שום מי". דאס באווסטוויין אז אלץ וואס מיר געניסן פון דער נרויסער לעבנס-סעודה איז דער רעוולאטא פון

תורה-געשטאלטן

אברהם אבינו

פון רב הכולל דר דוד משה רוזן

מענטשן-מי, איז דערנרייכט געווארן מיטן שווייט פון אנדערע מענטשן-ברידער, נישט אונדז דאס נעציגל אז מיר זענען תמיד שולדיק דער געזעל-שאפט, נישט אונדז דאס נעציגל פון מענטשלעכער סאלידאריטעט. אברהם איז געשטאנען פתח האהל אפ דער פרי פון זיין געזעלט און געווארט אפ הונדערטק. ר. ר. ר. וואס גויטיקן זיך אין א אפ-רוד-אדעס און שפיי. ער פלעגט זיך אקעגנלויפן און זיך רופן ער וואלט זיך אפ-אדעס א חוב-ער, דער וואסער, דעם וואס האט דאסוועלכע ערשט ווי ער זיך צו שטיילן דעם הונ-דער. אזוי פלעגט ער אנהויבן זיינע באצויגענען מיט די מענטשן וועלכע ער האט געוואלט ברענגען תחת כנפי ה-שכינה. נישט מיט אפערעטישע דרשות, נישט מיט ליידיקע פראגן, נאך מיט מעשים. נאך נאך דעם ווי די אורחים האבן געשטילט זייער הונגער און האבן אים געוואלט דאנקען פלעגט ער זיך זאגן, מיט פשוטע ווערטער, דעם איי-רעציגנדיקסטן רוף צו גלויבן אין דעם איינציגן נאם: מיר ווילט איר ראנקען? נין. דאנקט דעם וואס שפייזט אונדז אלע — ברוך שאכלנו משלו. אויספירנדיק זיין שלוחות איז אברהם

נישט אריינגעפאלן אין די געזע פון אומפאלגראני. זיין נומסקייט און זיין חסד באזענען זיך נישט נאך צו די הערן פון סאציאליזם געלונגען צו איבער-צייען פון זיין אידעאל. אין זיין שכינות קומט אויף דאס געזעלעכע סרום, דער סימבאל פון זינד און פארברעכען, דאס סרום אין וועלכען דער וואס געמט זיך אן די קרוידער פון דעם בעלמול ווערט פארשלאסן גלייך ווי דער פאל וועלכע ער געמט זיך אן. דאס ווערט א קאנ-צעפיע, וואס איז דער היפוך צו אברהם'ס קאנצעפיע, דערהויבן צום באגריף פון "לעבנס-שטייגער" און דער וואס וואנט צו פראקטעסירן קעגן פארזענלעכע דאס פארפאלגן דעם הארעפאזיט, ווערט א קרבן פון דער גרויזאמער טיראני. דאסן לאזן זיך הערן ביי צום הימל די קולות פון די געפויגע, דער עיגן פון די שטאלפן און די אימאגענע גענעקטיקייט דארף ברענגען די פארדינסט שטראף אפ דער פארשלאסענער פעסטונג. אברהם פרווה אבער פארמאגט דאס לעבן פון די סרום'ער איינוווינער. זיין ציל איז פון געמלט געבליבן א סימבאל, א קען-צייט פון יהדות, ווייל ער האלט אז יתחזקו חסדים ולא זוטאיים, וואס אומ-געבראכט ווערן זיך, נישט די זינד-דיקע. (ברכות י.) ער בעט דעם רבנו של עולם ער וואלט אויסמירן די קאלעקטיווע קאמאפאקציע, ווייל אויב אזוינס געשעט איז דער גורל פון צייט און דער גורל פון חוסא רעזעלעכער אברהם איז מילד און בארמאדאריק מיט אנדערע, אבער זיך שאנוועט ער געט ער איך נאמיט אפ יעדן קרבן ווען עס האנדלט זיך אין פאלגן נאמעס ווארט. בשורה נסיונות איז ער אויס-

דאנקט זיינע מעשים, ווערט אברהם באמאכט מיט דרר ארין פון דער ארומיקער וועלט. ער ווערט באמאכט ווי א נשיא ו' א שלח פון נאם. איבערגעגעבענע, נומסקייט, עניוה, הייבן אן צו באקומען פארערע און נאכער. אפ די דרכי הישר חייבן אן נין אויך אנדערע. צווישן זיי געפונט זיך, וועלכעספארשטענדער, אין די ערשטע יינען, זיין לעבנס-באגלייטער, שרה. אין א וועלט אין וועלכער די פריי איז נישט מער ווי א שפאק, אין הויז, באגלייט מיט איר מאן, נאך נאם הייט אברהם'ען: אלץ וואס שרה זאגט דיר, הער זיך איין אין איר קול זאל אדער האט אלץ שרה שטע בקוה (בראשית י"ב).

זי שטייט איבער אברהם'ען מיט איר נאמספריינטלעכקייט און איר צעלט איר באצירט מיט די שיינענדיקסטע בא-צויגונגען: מיט מירות מוכות, מיט סאלידארישע אייגנשאפטן. אפ איר מיט געפונט זיך דער נר גלובל, דאס ליכט וואס סימבאליזירט די ליכטיקייט אין הויז, דעם שלום-היט, די שטרעבונג צו באזיגן חשכות המוח און חשכות הנשמה. יעדע יידישע סאכאמער וואס גענעמט ליכט לכבוד שבת, האט פאר זיך דעם הייפאל פון אונדזער מוסע שרה. ברכה מצוה בעיטה, די ברכה אין געווען אין איר נעקעכעס. עס איז געווען די ברכה מיט וועלכער סאציאליזם געברענגט די פריי וואס ווייטט אז זי דארף צוגרייטן שטיין פאר די גוים-בארערפאסער וואס קומען אין איר הויז. ווען פשוט על האוהל. נאמס שכינה האט געשענעט איבער איר געזעלט. אין יעדן ווינקל האט געהערשט מרא-

דיציע, איבעראל האט געשטעלט מיט פרוסקייט, ווייל זי, די פרוי, איז די אשת חיל וואס איז בארופן צו האלטן הייליג די משפחה, אויפצוהאלטן דעם נר-המיד פון אמונה.

אברהם זיין בא בימים אברהם אבינו איז אלס געווארן. דער מוסער שרה'ס גוף דעם שוין זיין אייביקע דו אין דער מערת המכפלה אין הכרין. עפרון, דער חית-ישער פריג, באווייזט מיט דער געלעגנהייט אן אריינפאלישן העפלעכקייט-זשעסט, נישט פארציכט-דיק הילף אפ זיין געלט-גירדיקייט. אברהם מוז באצאלן מיט א שווער פארמעגן פאר דער מוסער שרה'ס קבר.

ער פארלאנגט א שטיק ערד פון דער ערד אפ וועלכער איז ער אי זיין שרה האבן געלעבט א גאנץ לעבן. ער פילט זיך אבער א חנוכה-גר אים פארמעגן און איינגעגעבענער. דאס איז געווען דער גורל פון אלע זיינע יורשים אין די צייטן ווען פארשידענע עפרון'ס האבן אונטערגעקעט פלעקער און באהערשט די וועלט.

אברהם איז אלס געווארן, בא בימים, ער גייט צום לעצטן וועג אפ וועלכען ער וויל שטאנען מיט כל ימי זיוו. זיין לעבן איז געווען נארגליקע אן אפאנוי, א לעבן געווינענעם נאך פאר איין ציל און זיין זקנה פארשעפט נישט זיין יונגט. ו' ברך אברהם בבל, און נאם האט געגעבן אברהם'ען מיט אלע-דינג. (בראשית כ"ד—א) דער סת-הכל פון אברהם'ס לעבן? די רעהאביליטאציע פונעם מענטשן-מין זיין אויפלייבן די בליק צום הימל, זיין גלויבן אין א בעסערער וועלט.

יצחק, דער סימבאל פון ארבעט

"נאם פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב" אזוי רופן מיר דעם רבנו של עולם, דריי מאן אין מאן אין דער שמונה-עשרה. איז נישט אפער אבע-ריק דער דרייפאכיקער נאמען מיט וועלכען מיר רופן אונדזער איינאונ-איינציגן נאם? מיט וועלכע געפונען אין דער פאר-מולירונג פון דעם תפילה-פיטן די באשעפטיקונג פאר די ווערטער פון די ניווס-דעקער: "יעדער מענטש האט דעם נאם וואס ער פארדינט" און אינדעראסטן, די פארשטעלונג וואס די מענטשלעכע נשמה און זיין געוויסן מאכן זיך וועגן נאם איז אפגעגעבן פון מענטשן-פארשטעלונג און ניימסקייט. מ'זעט דער בורא עולם דערשיינט אין יעדנס אויגן אזוי ווערע יעדער זעט אים. ער איז איינער, אזוי, אבער יעדער זעט אים און פארשטייט אים אים אין זיין אופן.

אויב אברהם אבינו האט אמדעקט נאם אפ וועג פון פארשן, פון חקירה, אויב ער איז געווען דער ערשטער שטערלעכער וואס האט געפאלטעט די געלעבנקייט דורך השרות וואס האבן אים געבראכט צום אויספיר אן סאציאליזעט און דער אינוועסט, וואלט נישט האבן א באשעפער און וועג-ווייזער, קומט יצחק צו דער אמתר אמונה דאנקט דער דעציגונג וואס ער האט באקומען פון זיין פאטער. אין זיינע קינדער-יאָרן ווערט פארפלאנצט אין זיין נשמה די אמונה אין דעם איינציגן נאם. דאס איז נישט א דערגרייכונג פון זיין אייגענעם ניימס נאך א גויסאקע ירושה וועלכע ער הייבט אפ מיט דער נעמעסער קרושה. אויב אברהם דינט נאך מיטגלייכות חסדים, מיט מענטשן-ליבע, מיט זיין גוט צו מענטשן, אויב דער ערשטער פון אונדזערע אבות קומט צו די באר-שפיץ פון נאם און דער וועג פון מענטשלעכער סאלידאריטעט, גרייכט יצחק, אפ דעם הר ד' דורך עבודה, דורך געבענע שטער ארבעט.

יצחק אקערט אויף מיט פלייס די ערד. דער גענומענער זיך ביי אים די גרים פון דער ערד, כדי פון דאס ארויסצובאקומען דאס וואסער וועלכע שפעריט מאכן די תבואה-פערלער. די פלישטיג האבן פארשטאנען די

דער באזוך פון דער דעלעגאציע
פון „יונייטעד דזשיויש עפיל“

פרייזאג, ועס 15 מן אקס-
מאכער, האָט די רעלעאנציע
פון, דרױשיוש עפּיל״ פארלאָזט
רומעניע און נעמפּאַרן ייִן
ישראל.

אירט קאסאן האט מיט
אויסערגעוויינלעכען מאלאנג
רעציסירט פון שלום עליכם'ס
ווערק. די מייסטערס חיים
שוארצמאן און א. שווארץ
האבן דיריגירט מיט פיל בא-

די געסט בעת א באזוך אין א בוקארע שטער היילפס-צענטער

אפן אינטערנאציאנאלן אעראפארט אָטאָפּעני זענען זיי געקומען חבל-פנים זיין זי
הערן: עמ'ל שטענער, געוועזענער סעקרעטאר פון דער פערדנאציע פון די יידישע קהילות
דינאל סענאל, פרעזידענט פון דער בוקארעסטער יידישער קהילה, מארשין באליש, וויצע-
פרעזידענט, ס. הערשקאוויטש, פרעזידענט פון רער הילף-טעקציע, הרב יצחק מאיר מאריאליס,
גבאים, כ"י-קדוש, בעלי-בתים.

עס איז אויך אָנוועזנד געווען דער פאָרשטייער פון קולטוס-דעפארטמענט.

יוסף מארקו

די שורות רוקן אויס, אן
איר וויילט, דעם עצם, דעם
אינהאלט און דעם זין, רעם
אני מאמין פון דערשיגענעם
בור. די וואָס אינבערשטין
זיך מיט דער געשיכטע פון
דער יידישער קהילה פון
רומעניע, מיט אירע אקטועלע
השבות, וועלן נעמענדיג דעם
דערווארטן ענטפער אין בור
פון בר הכהל ווען זיי וועלן
ליינען די קאפיטלאן - דער-
טאָונגס, "אין פאנאסיס:
אחא, אָרע זכור! אָבער חזק
זין" דאקומענטאצן ווערעם,
חזק זיינע סטיליסטישע און

דער באנד „אין ליכט
דער תורה“ איז, אוואויל
אין ערשטער ריי א ליוב
געואגן דער תורה, א ליוב
געואגן געשריבן פון
געמיינע מיט א געהויבענע
קאפ, מיט אן אינערלעכע
איבערצייגונג אן נשמה-צ
פריינקייט. וואס קאן דער
גרייכט און פארזיכערט ווער
נאך אין באדייטונגען וואס
דער רב הכולל שאצט א
אין גאנצע פון דער קהילה
וואס ער איז פארדריי. ווייניג
זענען דא ארומגעבן וואס
וואלשן יוד געקאנט פארלייב
מיט זייער איבערצייגונגס-
פאראם דער געהיילטער

פון די דרשט פון אפן
אמור, אין וועלכע ס'איז
מערקן אז הויבט ערשט
שול, ביז צו די ארמיקע
סימ א רעליגען כאראקטער
ווען די יידישע וויסנשאפט
וואס זענען פארעמטעלע
געווארן אין דער, צייטשריט
פונעם רעליגיע
יינזאם פון רומעניע;
די דערעס אין לאנדן;
אויסלאנד אף פארשידענע
אנערן און אנדערנאציאנען;
פארומס פון דער פעמלעכע
סייגונג, אין די רעגירונג
פארן פון קאמפארט שלע
ביז ווען שידעךן געוויי
לעבענדיקע פונדן פון

גענישטע פון אונדזער קי-
פון די ארטיקלע וועגן ר-
לעבן פון די יידישע קהיל-
פון רומעניע, לייגט די א-
פערזענלעכע פאר אייניקע ציי-
שריפטן, זעט דאסאלא און א-
לענישע ראדיע-פאסטן
פון צייכענע געוויסע קי-
שע געשטאלטן און קא-
בירן געוויסע פאסטן
תנ"ך, ביז צו יענעם פא-
מינאט אפאל, "זכור",
דענק! — און מעלעך
רב הכוזב ערשיינט א-
דער לעבעדיקער זכור
אונדזער קהילה, שפיגלט
דער תורה, "אין ליכט
דער נאך"

של היהדות הדתית הרוחנית

רביהכולל ר' דוד משה רוזן

ספר בראשית - ספר תולדות האדם

דור המבול

אין בזה עולם אדם הראשון כבר עברו עשרה דורות צאצאיו וירדו מהר עד למרחק רגע התחלפה של הבהמות. העולם הפך יער עבות שבו לית דין ולית דין. חיק המלך והמקדש שלום ביחסים בין אדם לאדם. לא דאום נבר, ותומלל הארץ המס' חיל מפרשים את המלה, חס'ם' וחס'ם' מה בין חס'ם' לנולד, שיהיה נמשך לעצמם שלא בעקב את פרי עמלן של אדם אחר, אלא שגול לא יהיה דמיון הנולד אינו נולד פלום לנולד הוא מתקדש איתו בראש הצוות, אולם בזה הוא מוציא את עצמו מפלל ההכרה והיא רודפת אותו והוא צפוי לעיניו קשה אין הוא יכול להחזיר ולהצוא לפעל מעשה רשע אחר אלא משהוא מביד את עצמו בחוקת כפנה, וימשיך נהר מעין אדם, ואילו חס'ם' יתוב דמיון — הוא מתחזק ומשלים פשעיו לנולד למראית-עין הוא שומר חק ואינו מונע מן העובר את שבר עבודתו. אלא שלא-מיתו של דבר, הוא מוציא את דמיון הוא מנעל את אהיו פשעוה מתעבה באי-עמל של מוסריות. והצביעות — מן בעדו פרי שיעול פאת נפשו ועל אומרים הכמי המלכות (כ' ס'כ) כי החס'ם' מסופק מן העולם.

הפחית הרקח חזאת בין כושנים קרובים בלאור השעסיה את נדול עמנו עוד לפני אלפי שנים משקפת את התקוממות ההרבה נגד מיטת ידע לתת חקף חוקי להפס ושבו היו העשירים עומדים ללא כל הנהגה פני עשירים. מישור הכרתי פנה — אחת דת ללכת למרחק מכל אדם כל מין החברה.

בן איתו דור היה נח שהפחית מכנה אותו, איש צדק היה בדורותיו. רק פחשוע לאנשי אותו דור נבל לראות בנח אדם צדק ותמים. כך דעתם של אחרים מחול — ודרשים אותו לנאוי. עקבות ותמימותו — יחיות הן. אילו היה בסביבה מישחתת פחות, לא היו ביחסים לו את המדות האלה, ובאמת, אם נתבונן אל אישיותו, נוכח כי נח לא דאג אלא לצרכי עצמו ויבני ביתו, הו מבחנת הרקח והו מבחנת

שכל המחמיר...

מאת הרב יצחק מאיר מרילוס - בוקרשט

טובת ידיו פוק ר-ג

בהורמנות מעברי כבית מרגוע אחר פשתי הרבה קיטונים שם מונחי חלופי דברים ותחת אחר השוחים חלק גדול מהם התלוננו אלי שהמשנים שחאו מנוי שות- נה בסדר דתי עושה להם קשים בחומרות יתרות ובא- ותו מן רב אהר ממדינה שכנה שבא להבראה במקום מרגוע אחר נם כן שם מע- צורים בעניין זה זאת המנוחה וואת מרגועה? (ישעיה כח) בורא אין אני חושדים בכשרים הללו שזונתם בפניה

עצמית כרי שיקונים בם מאמרם ול (שבת לב:) על המרא והקדוהי לכם ברכה ער בלי רי, מאי עד בלי רי, ער שיכלו שחזותיכם מלי, מר די ואור שהרבה עמים. נזכר בשלחו ערוז (ברמא) "המחמיר תבוא עליו ברכה על כן החמירו, חלילה לנו לחשוב כזאת במוחם. אנו בהם כי כוננתם לעצא וי שמים בכל איפן אם כל זה אישה לא להוציא זה שאסתי בדרמלי בענין זה מעמורי וירא הוראה מובל מאליו כי כעתו דו שזועי בל בסמר וכן נמעים מלא-

כל אותן יסודי הוראה שאין דעתם נוחה להחמיר על כן אסתר פל באזהר מהם בורה דעה סימן רכב ש"ח קינצו, בהנהגת הוראת איסור והיתר אות מ" כיש שאסור להחמיר את האסור כד אסור לאסור את המותר אפילו בשל עובר כוכבים פתחתי תשובה סימן קצו ס"ו ד"מ שרועה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שחמירו אסורא הו כמו אפסורוס" וברדרי תשובה שם ס"ס כ"ש הש"ס זכות היא לאדם לאכול מאכל שיש בו דבר אסור ותבשר על פי התורה על ידי ביטול בסמר וכיוצא בו ואותן המהמיר לו שנהגין סלסול בעצמם ואינם רוצים לאכול מאכל שיש בו תערו- בות איסור אף על פי שנת- בל בסמר וכן נמעים מלא-

החמיר, את הא' התהלך נח'. הוא הכתפס בזה ישעיה את מצות ד' וזכה נחה דעתו, הוא בנה את התבה שתנו עליו ועל מישפחתו. ועתה, לא רק מבשר, כי אם גם מנופן הורחקה הסכנה, ראיה ר'אף כי מבול מדיני לבוא על העולם והוא יאבד ויכלה כל בשר, אך בזה אינו נותן את דעתו לכך, מפני שאינו סתירה בדבר שהוא מחזיק לתוכם ביתו.

הפולקלור האדיי יודע את הניב, א צריק אין פעליק — צריק בתוך פרוה — ריבדז חיילי על עבוע וצדיק כדומה. אחר הנדל לים נתן פיאר נאה לניב עממי זה ואמר: ביחזקך גדול האנשים הנמצאים בחדר לרעים מציעה, יש לך לאדם שתי דרכים להביט את הקדו: או להציט איש פתגמו וכן כל הנזכרים נהנים מן החם יחד עם אותו אדם; או להתעסק בפרוה ולהתחמס לבדו בישראל ישראל האנשים מוספים לרעור. אדם פוח הוא, צדיק בפרוה, סמל האנכיות והחולל בזולת. לפי דעת קצת מפרשים, צדיק פוח היה נח.

המבול בא, לא תיפילו האנשים לעצור. תכונת נח היא הסתגל להיים שעתידים להם ולהתפס על פני תבל. נח-הבליה לא יועמי לעולם. הוא יבוא הרגע והם ייסוו. ולינה הרפה והעדינה ניתנה המשיכה לבשר את בשרת הישועה. היא מנפלת בנפשה את הכדור המדעי פי הרל המבול וכי החלה תקופת הצידה הדתית, מעתה על בנה-האדם לתת את דעתם לביטול העבר ולחזונה יסודות צורקים לסדרי החברה החדשה. גדול מדי היה החמיר ולא יתכן שפני האדם לא ילמדו חמנו מוסר היכל, רבים מדי היו הקריבנות ולא יתכן שהחיים החדשים לא ייבנו על יסודות מתונים. וזאת השלום מביאה את הפרוה והנה העלית טרם בפחה. מפני מה עלה — וזה? — שואלים הביטוי: התשיבה היא: מפני שהיונה אומרת: והי מונותי כדורים פות בידו הקבלה ולא מתוקים פרטי בידו בילד דה'. פשרת השלום האיתן מכויה על משטר בן יסבל כל יצור את להסו בכבוד ולא יבשרד לפחות, ולא יתיה תלוי בסדר ובסדר יבשרד של הולדת. רק אם נאוו לקריאת הויה יעלה בידנו להרחיק מעלינו כל הרקב, וקראת זו מישימה, ביהוד ביטוינו, את שאיפות העמים לשלום.

ב"בוקרשט מספר 263 "גמרחשוןתשל"ב

דברי תורה מאת חכמי רומניא וגאונים

ליקוט הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

בראשית א-כ

ו"יאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ויררו בנתת הים", רש"י בשלשן הזה לשון ירדיו ולשון ירדה וזה דורה כחיות ובהמות לא וזה נעשה ירד לפניהם: והחיה מושלת בו יש להסביר על פי מה שאמרו במסכת שבת (רף קא) אין חיה שולטת באדם עד שזרמה לו ככהמה" וזה שמרמו הכתוב עם הוא בצלמנו כדמותנו אז וירדו בדתת הים ואם אין לו צלם ודמות אלקים נעשה ירד לפניהם וזוה יש ליתן מעם לשבח מה שנהגין לענן את השבת ברכים ובשר כי אמר חז"ל (במדרש בראשית פרשה יא-ב) אינו דומה אדם פניו של אדם כל ימות השבוע כמו שהיה דומה בשבת ואולי זה שאנו אומרים פני שבת נקבלה רצוננו לומר אדם פניו של שבת וזוה אנו מרמזין 'ען שבשבת יש לנו צלם אלקים יש לנו רשות לדרות בדתת הים: וככהמה לאכול מבשרים.

הרב יצחק מאיר הכהן דראגני-רעשט

המן הנוצ אשר צויתך לבדתי אבל ממנו אכלת בראשית (יג-א) ויאמר האדם אשר נתת עמדי הוא נחמה לי מן העץ ואכל ביהדיש ואכל אכלתי ואכל עוד על פי מאמרם האומר אחמא ואשוב אין מספיקין בידו לע- שות תשיבה (יומא פה) ויש להבין אם החומא אינו יכול לכבוש את יצור, "ואומר לנפשו אחרי ירפא יצור ממני אעשה תשובה מרוע לא יס- פיוקו בידו לעשות תשובה נמצא חומא נשכר שאם אינו מקבל עליו לעשות תשובה וחומא יסלם יקטא שישם פ כידו לעשות תשובה, ואכנס בדרוק הכפול תהנה לאמר החומא נשכר בלבו שיעשה תשובה ולא ישוב עוד לכסלה מספיקין בידו לתשובה אולם אם בעת עובדו על העבירה לנולד תשובה נומר בלבו שעור יסלם לעשותה נגמעים רבות אלא שכל פעם יעשה תשובה אן אין מספיקין בידו לעשות תשובה וזה האמר אחמא ואשוב אחמא ואשוב שבשעה שהוא אחמא נומר בלבו שיחמא עוד הרבה פע- מים ובכל פעם יעשה תשובה אין מספיקין בידו לעשות תשובה ובענין זה היתה שאלת ד' לאדם, המן העץ אשר

כול שום מאכל שהיה עליו אינו שאלת חכם הנם שהוא רב פשום ומכור דינו להי תר שאין זה מדרד החסידות כל זה מכיא כשם וקיננו הקדוש כל כספר בני יששכר בכאמר ב' מסאמני חורש אור דריש זוכתשובת רדבו חלק א'סימן קמ"ג אינו רואה אחרש חומדות על יש- רא מה שלא חסידות הורא שנים והלואי שימסרו מה שהושל עליהם בבאר היבש יורה דעה סימן א"י"ב "ראם אומר השוחט על מותר אכיר אף שאומר על אסור אסור ואין אומר על אסור מותר יש להעביר השוחט הורא" ובשאלות ותשובות מאת (אימן קפא), "שהם- מריף שלא כרין חסור יותר לאדם, המן העץ אשר

(המשך בעמוד 10)

צויתך לבדתי אבל ממנו אכלת כלומר האם בשעה שאכלת מותר בלבד על כל פנים לבדתי אבל ממנו עוד והאדם מרעתו כי דובר שקרים לא יכון נגד דלא היה יכול לעמוד בתוכחתו והודה על האמת ואמר אכלתי ואכל עוד כלומר כשאכלתי היתה רעתי לאכל עוד ולשוב בכל פעם ובעבור זה לא נתקבלה תשוב- תו.

הרב דוד מאסקאוויטש נאסוד

בחפזרה רפ"ח. בצרקה תכונני דחיק מעושק כי לא תירא ומסמחה כי לא הקרב אליר על פי מאמר הכתוב "אף לא פעלו אינם בדרוכו הלכו" (תהלים קיט"ג).

כי יש שפזויו מעות לצר- קה אבל הם אינם גוהרים מממון שאינם יש וישר ובע- כור בן נקל בעיניהם לותר על פיזור כסף לצרקה ואמנם צדקה כזו איננה רצויה לפני הקטנים כי יסוד הצרקה היא המשמש כמאמר הכתוב ושמו- רדר דלעשות צדקה ומשמש (בראשית יח-ט) וכן נאמר יאמרו משפט ועשו צדקה (ישעיה-נא) וכן נאמר אני דלשונא גול בעולה (ישעיה-סא-ח) וזהו מעם הכתוב אף לא פעלו עולה שאף שלא פששו יר בנול

(המשך בעמוד 10)

היהודים בספרד

לא ידוע בדיוק מתי התגלבו היהודים הראשונים ביה"א הפירנאי יש לשער שאתר חרן בבת השני באו שבוני- ציון גם לשם, אך ידועות בפרוות על התגלבות היהודים דים בספרד אין לנו לפני ימי התנאים רבי מאיר ורבי יהודה. בימי השלמון הרומי היו היקשים טובים בין היהודים ובין שאר תושבי הארץ. דים ובין שאר תושבי הארץ. התגברות כל התגלבות היהודית בקל התקשרות הרומית הה- מירה את מצב היהודים גם בספרד.

בשנת 589 קבל המלך רקרד את האמנה הקהילית, ולפי דרשות הקמרים הול להציק ליהודים.

המלך אכר למטר להם משרות צבאיות, אכר עליהם

לקנות עבדים נוצרים וגם אכר על היהודים לומר מנומרי תהלים בשעת קבורת המתים. לא כל המלכים עבאו אחר רקרד קמו את חקיה אכל לאט לאט נבר כל התגלבות הקהילית, ובהשפעתה גשר הרבה יהודים מקפדה גשור רים התקבצו בתקופת שעור מעט יעבר הוצע ויכלול לשב ליהדות. הקמרים השגיחו עליהם שלא לשמרו את השבת ושאיכלו בשר חזיר. הם גם קלו את בניהם כך לתקנם בכנורים קתולים.

— ברית עברית עולמית — (התרגום ברומניא בעמוד 4)

הוצאת "איקוף"

"מורה דוד מאת שנים" וזאת כותות של ספר מאמרים שוועיט בהוצאת "איקוף" בני- יוק. המחבר שמואל ווינו מחבר בוס חבל" דמויות של הוגי-רעות וסופרים, וביניהם: הרמב"ם, שמואל איבו גבירול, י. ל. פרא.

שפוך של בית כנסת ספרדי

עבודות שפוך בית- כנסת הספרדי ביר- שלים, שובנו במאה ט"ו נמשכות. בעיה מתקמים גם שלושות בתי כנסת אחרים.

כנס הרבנות בצרפת

בפרוי התקיים כנס אגודת הדברים בצר- פת. על סדר וזיוס נמ- צאו בעיות דתיות והחליות.

קורות עם ישראל

בהוצאת אוהאדור בפרוי, הופיעו החומס על הספר "עשוריות מאות שנה של קורוו עט ישראל" המחבר עורו כבוד גם על יי פרוי והולד "ביבליה חחור- צה מחולות".

חלוח מדדון

החוליה הנדושה ב.ר.ג. הוציאה לאור בירודן לוח לשונת תשל"ב.

מצבת זכרון בדרגסי

בעת פלישת הוצים ערן הגסטפו מחנה רכזו בדרגסי לא רחוק ספרו, בו נאסו יותו מחאו אף יהודים. רובם הגולה לאשוויץ ווספו עט בעניים קשים. בכרי להנציח את זכרם של הקרבות האלה שנפלו על ידי הופר אוח האונות בדר- הסליסטית תוקם בדר- נסי מצבת זכרון.

נפטר הרב יצחק מאיר לוי ז"ל

ביוזשלים נפטר ביגל על דד שנה, הרב יצ- חק מאיר לוי, יושב ראש של "אגודת יש- ראל". חוסר מזג רבנים ישו וסופוסם הנפטר היוו ידוע בעולם החור- די והוססותי היות לפעילותו התורנית וה- תעסית. הצמיח גם בתור סופו - עתונאי נפלא על דפי העתון "הדור העברי" "ההודעי" מונטר ממנו ישנהל אותו עד ימיו האחר- יונים.